

Τα οικονομικά επαγγέλματα στην Ελλάδα

Χρήστος Αρ. Ιωάννου*

Περίληψη

Τα οικονομικά επαγγέλματα σε αντίθεση με τα νομικά τα ιατρικά ή τα τεχνικά επαγγέλματα ανήκουν στην κατηγορία των επιστημονικών επαγγελμάτων που δε συνοδεύονταν επί έτη από σαφή και ρυθμιζόμενα επαγγελματικά δικαιώματα. Στη δημιουργία του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος και τη δραστηριότητά του μορφοποιούνται οι προσπάθειες των πτυχιούχων οικονομικών επιστημόνων. Αυτό προωθήθηκε με δυο τρόπους. Πρώτον με τη νομοθεσία για χορήγηση αδείας εργασίας. Δεύτερον με την προσπάθεια ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων. Η διαδικασία κατοχύρωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων βρίσκεται σε εξέλιξη και αναδεικνύει σειρά θεμάτων σχετικά με τη σχέση επιστημονικών ενώσεων και κράτους, τη μεταβατική περίοδο της αγοράς εργασίας από την έλλειψη θεσμικού πλαισίου για τη ρύθμιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, τη δυναμική των επαγγελματικών ειδικεύσεων στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας και τις ανισότητες μεταξύ των θεσμοποιημένων επαγγελματικών δικαιωμάτων των μελών διαφορετικών επιστημονικών ενώσεων στο δημόσιο τομέα της οικονομίας.

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η ελληνική αγορά εργασίας είναι αντικείμενο συστηματικότερης έρευνας. Κατά κανόνα οι επιχειρούμενες προσεγγίσεις την αναλύουν σε εθνική κλίμακα ως ενιαίο σύνολο. Όμως όλο και περισσότερο επιχειρούνται εξειδικευμένες προσεγγί-

---

* Διδάκτωρ Οικονομικών

γίσεις επιμέρους τμημάτων της σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα. Ελάχιστες παραμένουν οι προσεγγίσεις επιμέρους κλαδικών και επαγγελματικών αγορών εργασίας. Η παρούσα μελέτη αναφέρεται σ' αυτό που στον πανεπιστημιακό καταμερισμό των οικονομικών καλύπτει τη θεωρία των επιστημονικών-επαγγελματικών αγορών εργασίας (professional labour markets). Η διαδικασία ανάδυσσης και θεσμοποίησης των επιστημονικών επαγγελμάτων όπως και η θέση τους στη δυναμική της αγοράς εργασίας είναι μια μάλλον ανεξερεύνητη πλευρά της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Επιστημονικά επαγγέλματα στην αγορά εργασίας υπάρχουν πολλά. Τα νομικά τα ιατρικά και τα τεχνικά επαγγέλματα είναι από τα παραδοσιακά και πλέον κατοχυρωμένα. Η επιτελούμενη οικονομική αναδιάρθρωση και η επέκταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης επιδρούν στην αγορά εργασίας των επιστημονικών επαγγελμάτων. Από τη δεκαετία του 1970 παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στην διαμόρφωση των δομών της αγοράς εργασίας και στην εκδήλωση των συλλογικών συμπεριφορών σ' αυτές. Δυο φαινόμενα, τα οποία έχουμε αναλύσει στα πλαίσια άλλων μελετών δημιουργούν ένα νέο πλαίσιο για την εξέλιξη των θεσμοθετημένων αγορών εργασίας. Πρώτον η ραγδαία επέκταση του συνδικαλισμού τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα της οικονομίας. Δεύτερον η εντυπωσιακή επέκταση της απασχόλησης πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις υπηρεσίες και κυρίως στο δημόσιο τομέα¹.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσέγγιση στην αγορά εργασίας των οικονομικών επαγγελμάτων και αφορά τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων Α.Ε.Ι. Η έμφαση δίνεται στη διαδικασία οριοθέτησης και θεσμοθέτησης της εν λόγω αγοράς εργασίας, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 έως σήμερα βάσει της δραστηριότητας που έχει αναπτύξει το σώμα των Ελλήνων πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ, όπως κι όσο εκφράζονται από το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Η διαδικασία θεσμοθέτησης και κατοχύρωσης των οικονομικών επαγγελμάτων εξετάζεται υπό το φως της θεωρίας περί της θέσης και του ρόλου των επιστημονικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας και προτείνεται μια ερμηνεία αυτής της διαδικασίας, η οποία σημειωτέον βρίσκεται σε εξέλιξη.

Το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας προσέγγισης έχει παρουσιασθεί σε προηγούμενη μελέτη (Ιωάννου 1994). Η παρούσα

μελέτη προχωρεί στην εμπειρική διερεύνηση του θέματος. Η πρώτη ενότητα αφορά τη λειτουργία των επιστημονικών-επαγγελματικών ενώσεων ως μέσου των πτυχιούχων για την ρύθμιση των αγορών εργασίας. Απ' αυτή τη σκοπιά εξετάζεται η δημιουργία του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος ως ένωσης των πτυχιούχων οικονομικών επιστημόνων στην αγορά εργασίας. Η δεύτερη ενότητα αφιερώνεται στις διαδικασίες ελέγχου των επαγγελματικών δικαιωμάτων στην αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων. Συζητείται ο ορισμός των οικονομικών επαγγελμάτων και η θέση τους στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα της οικονομίας. Τέλος, στην τρίτη ενότητα συνοψίζονται τα συμπεράσματα της μελέτης.

2. Επιστημονικές ενώσεις και πτυχιούχοι: Η περίπτωση του ΟΕΕ

2.1. Η Δημιουργία του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος

Τα μονοπωλιακά δικαιώματα και οι περιορισμοί εισόδου στα επιστημονικά επαγγέλματα δημιουργούνται, κατά κανόνα, με νομοθετικές ρυθμίσεις. Βεβαίως, των νομοθετικών ρυθμίσεων προηγείται η σύσταση και η δραστηριοποίηση των συλλογικών φορέων εκπροσώπησης των ενδιαφερόμενων ομάδων επιστημόνων επαγγελματιών, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητα με σκοπό μεταξύ άλλων και τη νομοθετική ρύθμιση των επιστημονικών-επαγγελματικών αγορών εργασίας. Το αν η νομοθεσία παίρνει πάντα τη μορφή που απαιτούν οι επαγγελματικές οργανώσεις των επιστημόνων ή αν στην έκβαση των νομικών ρυθμίσεων λαμβάνεται υπόψη το δημόσιο συμφέρον και το συμφέρον των καταναλωτών, είναι αντικείμενο συγκεκριμένης ανάλυσης.

Σύμφωνα με την εμπειρία της Βρετανίας οι ενώσεις των επιστημονικών επαγγελμάτων αναπτύχθηκαν παράλληλα με τον κλασικό συνδικαλισμό των μισθωτών. Όπως περιέγραψε ο Margerison (1980 την εποχή που αναπτύσσονταν τα trade-unions), παράλληλα αναπτύσσονταν και οι επαγγελματικές ενώσεις των δικηγόρων, των λογιστών κλπ. υπό μορφή ινστιτούτων, επιμελητηρίων και societies². Όμως στο εσωτερικό των επιστημονικών επαγγελμάτων, οι ενώσεις, τα επιμελητήρια και τα συμβούλια των επαγγελματικών ομάδων προϋπήρξαν των κλασικών συνδικαλιστικών ορ-

γανώσεών τους. Ο κλασικός συνδικαλισμός των επιστημόνων επαγγελματιών άρχισε να αναπτύσσεται με την αρχή της δεκαετίας του 1960. Σύμφωνα με τον Whitfiel (1982, σελ. 250-260) η ανάπτυξη του συνδικαλισμού των επιστημονικών επαγγελματιών μπορεί να θεωρηθεί ως ένας συμβιβασμός, μεταξύ της επιθυμίας τους αφενός να έχουν μια συλλογική έκφραση και αφετέρου να διατηρήσουν μια ειδική σχέση με τους εργοδότες τους. Αυτός ο συμβιβασμός συχνά επιβλήθηκε από το γεγονός της μαζικής ένταξης επιστημόνων-επαγγελματιών σε σχέσεις μισθωτής εργασίας κυρίως στον τομέα των κρατικών υπηρεσιών.

Στη χώρα μας τα νομικά και τα ιατρικά επαγγέλματα αποτελούν τυπικά παραδείγματα κατοχυρωμένων και ρυθμιζόμενων επιστημονικών επαγγελμάτων, στα οποία προεξάρχοντα ρόλο διαδραματίζουν οι επιστημονικές-επαγγελματικές ενώσεις, οι δικηγορικοί και οι ιατρικοί σύλλογοι αντιστοίχως. Αντίθετα, λιγότερο κατοχυρωμένα και ρυθμιζόμενα παρέμειναν επαγγέλματα όπως τα οικονομικά ή νεότερα, όπως αυτά που συνδέονται με την πληροφορική και τα οποία, λόγω της επέκτασης των νέων τεχνολογιών και προϊόντων, αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς. Τα οικονομικά επαγγέλματα βρίσκονται σήμερα σε μεταβατική περίοδο. Με τη δημιουργία του ΟΕΕ ο χώρος των οικονομικών επαγγελμάτων αποτελεί αντικείμενο οριοθετήσεων με στόχο το σαφή ορισμό του επαγγελματικού χώρου, των επαγγελματικών δικαιωμάτων και της ενιαίας συλλογικής θέσης των οικονομικών επιστημόνων στην αγορά εργασίας. Απ' αυτή την άποψη η αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων βρίσκεται σε διαφορετική φάση εξέλιξης σε σχέση με τις κατεχοχόν οργανωμένες αγορές εργασίας επιστημόνων επαγγελματιών (όπως είναι οι μηχανικοί, οι δικηγόροι και οι γιατροί, με τις επαγγελματικές οργανώσεις τους, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, οι Δικηγορικοί Σύλλογοι και ο Πανελλήνιος Ιατρικός Σύλλογος, αντιστοίχως).

Η μεταβατική περίοδος στην αγορά εργασίας των οικονομικών επαγγελμάτων διαρκεί ήδη μια δεκαπενταετία. Σε πρώτη φάση χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες για την ίδρυση του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΟΕΕ, ως επιστημονικού και επαγγελματικού φορέα των Ελλήνων οικονομικών επιστημόνων). Σε δεύτερη φάση χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες του ΟΕΕ να κατοχυρώσει επαγγελματικά τους πτυχιούχους οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ ως επιστήμονες που ασκούν οικονομικά επαγγέλματα. Η διαδικασία θεσμοποίησης και κατοχύρωσης των οικονομικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας είναι δυνατόν

να προσεγγισθεί με βάση τα τρία επίπεδα της ρύθμισης που όρισε ο Friedman: Την εγγραφή στην επαγγελματική ένωση, τη βεβαίωση της επαγγελματικής ιδιότητας και τη χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος.

Η πορεία ίδρυσης του ΟΕΕ είναι το αρχικό μέρος στη διαδικασία οριοθέτησης των οικονομικών επαγγελμάτων στην Ελλάδα. Το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας ιδρύθηκε το 1980 βάσει του νόμου 1100. Η διαδικασία αυτή συμπληρώθηκε με την ψήφιση του 1479/8 ο οποίος τροποποίησε τον ιδρυτικό νόμο 1100/80. Οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία του ΟΕΕ ανάγονται στο 197.. και την ίδρυση του Συνδέσμου Δημιουργίας του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος (ΣΔΟΕΕ)³. Μεταξύ των στόχων του ΣΔΟΕΕ ήταν να απαιτήσουν, οι οικονομικοί επιστήμονες την καλύτερη μεταχείρισή τους από το κράτος και τους ιδιωτικούς φορείς. Ο ΣΔΟΕΕ δραστηριοποιήθηκε στην πολιτική αγορά για την ίδρυση του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος και άρχισε επαφές με μέλη του Κοινοβουλίου με σκοπό την κατάθεση νόμου περί ίδρύσεως Οικονομικού Επιμελητηρίου. Έτσι με την εμφάνιση και δραστηριοποίηση του ΣΔΟΕΕ, το θέμα ίδρυσης του ΟΕΕ ανάγεται και σε πολιτικό ζήτημα που απασχολεί το Κοινοβούλιο με προτάσεις νομοσχεδίων και διατυπώσεις επερωτήσεων⁴.

Για να προσδιορισθεί το υπόβαθρο και η δυναμική της δημιουργίας του ΟΕΕ έχει ιδιαίτερη σημασία το θέμα ποιοι και πώς ξεκίνησαν και υποστήριξαν τη δημιουργία του. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι δυο είναι οι βασικές συνιστώσες των δυνάμεων που ώθησαν τη δημιουργία του ΟΕΕ⁵. Πρώτον, οι σύλλογοι πτυχιούχων οικονομικών σχολών. Δεύτερον, οι σύλλογοι επιστημόνων μισθωτών του ευρύτερου δημόσιου τομέα με επίκεντρο τις τράπεζες και τους οργανισμούς κοινής ωφελείας. Η συνάφεια των εν λόγω συλλόγων με τους εργασιακούς χώρους δείχνει ότι το κέντρο βάρους των δυνάμεων που προωθούν την ίδρυση του ΟΕΕ βρίσκεται στο δημόσιο τομέα της οικονομίας. Η δημιουργία του ΟΕΕ κινείται κυρίως απ' αυτούς τους πτυχιούχους που υπάγονται στη σχέση εργοδότη-υπαλλήλου. Είναι χαρακτηριστικό πως από τους πρωτοστατούντες συλλόγους μόνο δυο, αυτοί των Ορκωτών Λογιστών και των Απασχολούμενων στις Εταιρείες Πετρελαιοειδών, συνδέονται με τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Ωστόσο στην περίπτωση των Ορκωτών Λογιστών έχουμε ένα ήδη κατοχυρωμένο και ρυθμιζόμενο επάγγελμα, ενώ στην περίπτωση των εταιρειών πετρελαιοειδών έχουμε έναν κατεξοχήν μονοπωλιακό κλάδο της οικονομίας με εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης.

Το ότι στην ίδρυση του ΣΔΟΕΕ, και μετέπειτα του ΟΕΕ, πρωτοστατούν σύλλογοι επιστημόνων μισθωτών του ευρύτερου δημόσιου τομέα μάλλον συνδέεται με δυο φαινόμενα. Πρώτον, συνδέεται με το ότι οι πτυχιούχοι του ιδιωτικού τομέα απασχολούνται σε υψηλότερο βαθμό ως ελεύθεροι επαγγελματίες. Δεύτερον, συνδέεται με το ότι η υψηλότερη συγκέντρωση πτυχιούχων παρατηρείται στο δημόσιο τομέα. Ταυτόχρονα, καθεαυτή η άνοδος του συνδικαλισμού των ενώσεων των επιστημονικών επαγγελματιών επιτελείται παράλληλα με την επέκταση της συνδικαλιστικής δράσης των μισθωτών, την οποία έχουμε αναλύσει σε άλλη μελέτη⁶. Πρόκειται συνεπώς για φαινόμενο που συνδέεται με το μεταπολιτευτικό μετασχηματισμό των εργασιακών σχέσεων, και, ταυτόχρονα, αποτελεί ένδειξη φυγόκεντρων τάσεων στο εσωτερικό της δημόσιας απασχόλησης, καθώς, πέρα από το γεγονός ότι οι πτυχιούχοι εν γένει έχουν δικούς τους συλλόγους, οι επιστημονικές-επαγγελματικές ομάδες διεκδικούν μια διαφορετική μορφή οργάνωσης και εκπροσώπησης στην αγορά εργασίας.

2.2. Η Υποχρεωτικότητα της Εγγραφής

Το ζήτημα της ίδρυσης ή όχι του ΟΕΕ ήταν αντικείμενο αντιπαράθεσης η οποία αφορούσε κυρίως το χαρακτήρα του επιμελητηρίου και το ρόλο του στην αγορά εργασίας. Η υποχρεωτικότητα της εγγραφής στο ΟΕΕ των πτυχιούχων που ασκούν οικονομικά επαγγέλματα ήταν το κεντρικό θέμα αντιπαράθεσης στην πορεία δημιουργίας του ΟΕΕ. Η υποχρεωτικότητα της εγγραφής αποτελούσε προϋπόθεση *sine qua non* για την οριοθέτηση της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων. Στην ουσία αφορούσε δυο ζητήματα. Πρώτον, το εάν όσοι ασκούν οικονομικά επαγγέλματα πρέπει να εγγράφονται υποχρεωτικά στο ΟΕΕ. Δεύτερον, το ποι οι δικαιούνται να εγγράφονται ως μέλη του ΟΕΕ. Συνεπώς, μέσω της υποχρεωτικότητας της εγγραφής ετίθετο το θέμα οριοθέτησης των επαγγελματικών δικαιωμάτων. Είναι χαρακτηριστικό πως στη συζήτηση περί ίδρυσης Οικονομικού Επιμελητηρίου εμπλέκονται τα Εμπορικά και Βιομηχανικά Επιμελητήρια της χώρας⁷ τα οποία τάσσονται, ήδη από το 1975, κατά της ίδρυσης Οικονομικού Επιμελητηρίου και κατά της υποχρεωτικότητας εγγραφής των οικονομικών επιστημόνων που ασκούν οικονομικά επαγγέλματα. Οι αντιθέσεις των ΕΒΕ ως προς την ίδρυση και το χαρακτήρα του ΟΕΕ επιλύθηκαν σταδιακά⁸. Όπως φάνηκε αργότερα τα Εμποροβιομηχανικά Επιμελητήρια αρνούσαν τόσο την ίδρυση όσο και

την υποχρεωτικότητα της εγγραφής, φοβούμενα ότι θα αποδυναμώνονταν σε μέλη εάν τους αφαιρούνταν οι έμποροι και βιομήχανοι πτυχιούχοι οικονομικών σχολών⁹.

Η μη υποχρεωτικότητα της εγγραφής θα είχε ως συνέπεια το ΟΕΕ να λειτουργεί ως μια τυπική συνδικαλιστική οργάνωση της οποίας τα μέλη θα επεδίωκαν ρυθμίσεις μέρους της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων. Σ' αυτή την περίπτωση η συνέχεια και η αναπαραγωγή του ΟΕΕ θα ήταν συνάρτηση είτε της κλασικής συνδικαλιστικής αποτελεσματικότητας του ΟΕΕ (να αυξάνει τις αποδοχές των μελών του σε σχέση μ' αυτές των μη μελών), είτε εξωοικονομικών κινήτρων. Ούτως ή άλλως, η δυνατότητα συνολικής ρύθμισης της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων ή έστω κεντρικού ρόλου στη ρύθμισή της, θα ήταν περιορισμένη. Γι' αυτό η διοίκηση του ΣΔΟΕΕ θεωρούσε ότι η υποχρεωτικότητα εγγραφής θα έδινε οντότητα στο ΟΕΕ¹⁰.

Τα θέματα των μελών και της υποχρεωτικότητας εγγραφής παρέμειναν ως σημεία τριβής έως την ίδρυση του ΟΕΕ αλλά και μετά από αυτήν. Στα πρώτα σχέδια νόμου περί ίδρυσης του ΟΕΕ, το 1975, προβλεπόταν προαιρετική εγγραφή για τους πτυχιούχους της ΑΣΟΕΕ, της ΑΒΣΠ, της ΑΒΣΘ, των Οικονομικών Τμημάτων των Νομικών Σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης καθώς και των αλλοδαπών με ισότιμα πτυχία. Στο σχέδιο νόμου που κατετέθη στη Βουλή στις 20 Αυγούστου 1970 η εγγραφή ήταν προαιρετική και η διοίκηση του ΣΔΟΕΕ ζητούσε να τροποποιηθεί το σχετικό άρθρο και να γίνει υποχρεωτική για όλους τους απασχολούμενους στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα και τους απασχολούμενους ως ελεύθερους επαγγελματίες, που είναι πτυχιούχοι των Ανώτατων Οικονομικών Σχολών (ΑΣΟΕΕ, ΑΒΣΘ, ΑΒΣΠ, Οικονομικό Τμήμα Νομικής Αθηνών και Θεσσαλονίκης και κάθε άλλης που επρόκειτο να ιδρυθεί ή είναι πτυχιούχοι ισότιμων σχολών του εξωτερικού).

Αργότερα κατά τη διάρκεια της συζήτησης και ψήφισης του νόμου περί ιδρύσεως του ΟΕΕ το θέμα της υποχρεωτικότητας της εγγραφής ήταν το κύριο σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών. Η θέση του τότε Υπουργού Οικονομικών Μ. Έβερτ ήταν η αποδοχή της υποχρεωτικότητας εγγραφής για τους εργαζόμενους πτυχιούχους στο Δημόσιο, τους Οργανισμούς και τους προϊσταμένους Λογιστηρίων Επιχειρήσεων του Ιδιωτικού Τομέα. Η θέση του ΣΔΟΕΕ ήταν υπέρ της υποχρεωτικής εγγραφής όλων ανεξαιρέτα των πτυχιούχων που ασκούν οικονομικά επαγγέλματα (δηλαδή και των υπαλλήλων λογιστηρίων και των ε-

λεύθερων επαγγελματιών, των οποίων ο νόμος δεν επέβαλλε την υποχρεωτική εγγραφή). Ο υπουργός Οικονομικών το αρνήθηκε επικαλούμενος την ανάγκη προστασίας των πτυχιούχων, ιδιαίτερα των νέων, από την ανεργία, καθώς ήταν ενδεχόμενο οι εργοδότες να μην απασχολούν στα λογιστήρια πτυχιούχους αλλά απόφοιτους ιδιωτικών επαγγελματικών σχολών¹¹. Με άλλα λόγια, ο μεν ΣΔΟΕΕ διεκδικούσε τον έλεγχο του συνόλου των οικονομικών επαγγελμάτων –ιδιαίτερα στο χώρο των ελευθέρων επαγγελματιών, ο δε υπουργός Οικονομικών θεωρούσε ότι η υποχρεωτικότητα εγγραφής στο ΟΕΕ θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους απασχόλησης πτυχιούχων στις επιχειρήσεις και αρνητική επίδραση στην απασχόλησή τους.

Όσον αφορά το ποιοι δικαιούνται να εγγράφονται στο ΟΕΕ, η τελική ψήφιση του ιδρυτικού νόμου έδωσε το δικαίωμα εγγραφής στους πτυχιούχους της ΑΣΟΕΕ, της ΑΒΣΘ, της ΑΒΣΠ, του Οικονομικού Τμήματος των Νομικών Σχολών Αθήνας και Θεσσαλονίκης, της ΠΑΣΠΕ που γράφτηκαν ως το ακαδημαϊκό έτος 1963-64, της ΠΑΣΠΕ του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης, τους διδάκτορες ή κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων των παραπάνω σχολών ή τμημάτων, τους πτυχιούχους κάθε ισότιμης σχολής του εξωτερικού που χρησιμοποιούν το πτυχίο τους για την κατάληψη θέσεων στο Δημόσιο, σε ΝΠΔΔ Δημόσιους Οργανισμούς και Επιχειρήσεις Τράπεζες και Ασφαλιστικές Εταιρείες. Υπήρξε δηλαδή ανάγκη ιδιαίτερων ρυθμίσεων για ειδικές ομάδες πτυχιούχων επαγγελματιών. Έτσι το ΟΕΕ καθιερώθηκε ως επαγγελματική ένωση των πτυχιούχων οικονομολόγων. Η διαδικασία αυτή συμπληρώθηκε με την τροποποίηση του ιδρυτικού νόμου 1100/80, με τον 1479/8 λόγω της ανάγκης περαιτέρω ειδικών ρυθμίσεων για επιμέρους ομάδες πτυχιούχων. Βάσει του άρθρου του νόμου 1479/8 ως μέλη εγγράφονται τώρα πια υποχρεωτικά όλες οι προαναφερθείσες κατηγορίες που περιλάμβανε ο 1100/80 καθώς και οι πτυχιούχοι νομικών διοικητικών και πολιτικών επιστημών ημεδαπών και αλλοδαπών ανωτάτων σχολών, εφόσον κατά τη δημοσίευση του 1479/8 ασκούν αποδεδειγμένα επαγγέλματα που προσιδιάζουν στην ιδιότητα του οικονομικού επιστήμονα. Επίσης υποχρεώνονται να εγγράφονται οι πτυχιούχοι του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης της ΠΑΣΠΕ¹².

Είναι λοιπόν εμφανές ότι η διαδικασία ίδρυσης του ΟΕΕ είναι μια διαδικασία οριοθέτησης της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων στην Ελλάδα. Με τη βασική οριοθέτηση του ΟΕΕ ως προς τα μέλη που αφενός δικαιούνται και αφετέρου υποχρεού-

νται να εγγράφονται, ικανοποιήθηκε μια προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία του ΟΕΕ στην αγορά εργασίας. Τα εμπόδια και οι διχογνωμίες που υπήρξαν στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας είχαν αντικειμενική βάση στην πραγματικότητα των οικονομικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας.

2.3. Οι Πτυχιούχοι Οικονομικών Σχολών στην Αγορά Εργασίας

Το ότι τα επιστημονικά επαγγέλματα είναι, κατά κανόνα, αυτά που προϋποθέτουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση δε σημαίνει ότι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση είναι –εκτός από αναγκαία– και ικανή συνθήκη για τον ορισμό τους με την έννοια του profession. Έτσι τα στατιστικά στοιχεία για τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης, στο βαθμό που υφίστανται, δεν οδηγούν σε συμπεράσματα για την έκταση των επιστημονικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας. Δείχνουν απλά την αύξηση των πτυχιούχων στο εργατικό δυναμικό. Στην Ελλάδα μάλιστα όπου, όπως έχουν δείξει οι Psacharopoulos και Arriagada (1986), το εργατικό δυναμικό είναι «υπερεκπαιδευμένο», δηλώνουν απλά το μέγεθος όσων θα μπορούσαν να διεκδικήσουν ιδιαίτερο καθεστώς ως πτυχιούχοι στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με την Απογραφή του 1980 (Τόμος II, Πίνακας 18), το 66.18% των πτυχιούχων κατατάσσεται στους ασκούντες Επιστημονικά και Ελεύθερα Επαγγέλματα, το 10.33% στους Υπαλλήλους Γραφείου, το 8.52% στους Διευθύνοντες και τα Ανώτερα Διοικητικά Στελέχη, και 4.43% στους απασχολούμενους στην παροχή Υπηρεσιών.

Ο χαρακτήρας των στατιστικών στοιχείων που συλλέγονται από την ΕΣΥΕ σχετικά με την αγορά εργασίας, και η έλλειψη εξειδικευμένων ερευνών για τα χαρακτηριστικά επιμέρους αγορών εργασίας καθιστούν δύσκολη την προσέγγιση του αριθμού και της θέσης των πτυχιούχων οικονομικών σχολών στην αγορά εργασίας. Για την περιγραφή της αγοράς εργασίας των οικονομικών επαγγελμάτων μόνον εμμέσως είναι δυνατόν να εντοπισθούν στοιχειώδη χαρακτηριστικά της. Ούτε οι πληροφορίες των στατιστικών της εκπαίδευσης (οι οποίες αφορούν σε μεγάλο βαθμό και τη ροή από την ανώτατη εκπαίδευση στην αγορά εργασίας), ούτε οι στατιστικές της εργασίας (οι οποίες δε συλλέγουν πληροφορίες για ανάλυση της αγοράς εργασίας σε επίπεδο επιμέρους επαγγελμάτων και ειδικεύσεων, όπως είναι τα οικονομικά επαγγέλματα για τα οποία εκπαιδεύονται οι φοιτητές των οικονομικών σχολών και

τμημάτων των ΑΕΙ), είναι επαρκείς για τη σαφή οριοθέτηση της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων.

Υποθέσεις που θεωρούν ότι όλοι οι πτυχιούχοι των ΑΕΙ συμμετέχουν στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Σύμφωνα με τα στοιχεία των δύο τελευταίων απογραφών του 1970 και του 1981, στις οποίες υποχρεούμεθα να βασισθούμε, το ποσοστό συμμετοχής των πτυχιούχων ΑΕΙ στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ήταν 75,24% κι 80,39% αντιστοίχως. Υπάρχει δηλαδή μια "διαρροή του ενός πέμπτου των πτυχιούχων έξω από το εργατικό δυναμικό. Το εάν τα ποσοστά συμμετοχής των πτυχιούχων ΑΕΙ στο εργατικό δυναμικό διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατηγορία των ΑΕΙ και τον επιστημονικό κλάδο, δεν το γνωρίζουμε λόγω έλλειψης αναλυτικών στοιχείων για το ποιο ποσοστό των πτυχιούχων Ανώτατων Σχολών κατ' είδος πτυχίου συμμετέχει στο εργατικό δυναμικό.

Ο αριθμός των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ θέτει το πλαίσιο για τη διερεύνηση της θέσης των οικονομικών επιστημόνων στην αγορά εργασίας. Σε συνδυασμό με στατιστικά στοιχεία της ίδιας περιόδου είναι εν μέρει δυνατόν να προσδιορισθεί πόσοι από τους προαναφερθέντες πτυχιούχους ασκούν οικονομικά επαγγέλματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής του 1980 (Τόμος II, Πίνακας 6) στον πληθυσμό της χώρας υπήρχαν συνολικά 55.05% πτυχιούχοι της ΑΣΟΕΕ, της ΑΒΣΠ, της ΑΒΣΘ και του Οικονομικού Τμήματος των Νομικών Σχολών. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία το 1980 στην ελληνική αγορά εργασίας υπήρχαν 1.65% οικονομολόγοι και 14.93% λογιστές πτυχιούχοι ΑΕΙ. Οι δύο αυτές κατηγορίες περιλαμβάνουν μόνο το 30,14% των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ. Αυτό δε σημαίνει ότι μόνον το 30,14% των εν λόγω πτυχιούχων συμμετέχει στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό. Οι κατηγορίες των οικονομολόγων και των λογιστών αφορούν μόνο όσους η απογραφή του 1980 κατέταξε στην ενότητα των ασκούντων επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, ενδέχεται ένα μεγάλο μέρος από το υπόλοιπο 70% των πτυχιούχων να ασκεί επάγγελμα που έχει καταγραφεί σε άλλη ενότητα της στατιστικής ταξινόμησης των επαγγελμάτων, όπως είναι οι Διευθύνοντες και τα Ανώτερα Διοικητικά Στελέχη, οι Υπάλληλοι Γραφείου, οι Έμποροι και οι Πωλητές, οι Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών κλπ.

Αυτές είναι οι δυνατότητες των στοιχείων της απογραφής του 1980 για την οριοθέτηση της αγοράς εργασίας των πτυχιούχων

οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ¹³. Οι δυσκολίες δεν προέρχονται μόνο από την έλλειψη στοιχείων για την απασχόληση των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ αλλά και από το γεγονός ότι τα οικονομικά επαγγέλματα δεν ασκούνται αποκλειστικά από πτυχιούχους οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ, ούτε ασκούνται αποκλειστικά από πτυχιούχους¹⁴. Στο βαθμό που τα επαγγελματικά δικαιώματα και τα χαρακτηριστικά των οικονομικών επαγγελμάτων δεν ήταν ορισμένα βάσει κοινά αποδεκτών ορίων από την πολιτεία, τους εργοδότες και τα συλλογικά όργανα του κλάδου των οικονομικών επιστημόνων, η αγορά εργασίας των πτυχιούχων οικονομικών σχολών δεν ήταν σαφώς οριοθετημένη. Η σχηματική παρουσίαση της ροής των πτυχιούχων από τα ΑΕΙ προς τον υποτιθέμενο φυσικό επαγγελματικό χώρο τους είναι προβληματική, ακριβώς λόγω του ότι αυτό είναι χαρακτηριστικό μιας ιδιαίτερα μακράς περιόδου, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα τη μη-ταύτιση του χώρου των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ και του χώρου των ατόμων που ασκούν τα οικονομικά επαγγέλματα. Με δυο λόγια, λόγοι που συνδέονται όχι μόνο με τη στατιστική έρευνα στη χώρα μας, αλλά και με το ζήτημα των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων οικονομικών σχολών, καθιστούν δύσκολη την οριοθέτηση της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων.

2.4. Μεσο-κορπορατισμός εν τη γενέσει;

Καθώς οι επιστημονικές-επαγγελματικές ενώσεις διαδραματίζουν τον κεντρικό ρόλο στη θεσμοποίηση και τη ρύθμιση των επιστημονικών-επαγγελματικών αγορών εργασίας, υπάρχει το θέμα της ένταξης των εν λόγω ενώσεων στις σχέσεις κοινωνίας και κράτους. Η προβληματική του μεσο-κορπορατισμού αποτελεί γόνιμη αφετηρία για την εξέταση του θέματος. Βέβαια, τα επιστημονικά επαγγέλματα, κυρίως τα παραδοσιακά, προϋπήρξαν της συζήτησης περί μεσο-κορπορατισμού, αλλά ο πολλαπλασιασμός των επιστημονικών-επαγγελματικών ενώσεων που αναπτύσσουν δραστηριότητα στην αγορά εργασίας και στην «πολιτική αγορά» είναι σχετικά πρόσφατο φαινόμενο.

Οι θεωρίες του κορπορατισμού γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και αφορούν τις τριμερείς σχέσεις κράτους-εργοδοτών-εργαζομένων στις συλλογικές θεσμοποιημένες εκφράσεις τους. Η έννοια του μεσο-κορπορατισμού είναι πιο πρόσφατη. Χρησιμοποιείται ως πεδίο ανάλυσης των σχέ-

σεων και επιδράσεων μεταξύ κράτους και επαγγελματικών συμφερόντων σε τομεακό ή κλαδικό επίπεδο. Στην περίπτωση των μεσο-κορπορατιστικών ρυθμίσεων δεν παρατηρούνται τριμερείς σχέσεις, ούτε τα συμφέροντα που εμπλέκονται αφορούν άμεσα τη σχέση κεφαλαίου και μισθωτής εργασίας. Οι μεσο-κορπορατιστικές σχέσεις αφορούν το κράτος και επιμέρους ομάδες συμφερόντων, όπως είναι οι επαγγελματικές ενώσεις και τα επιμελητήρια (στο βαθμό βέβαια που αυτά έχουν αναπτύξει την οργανωτική δυνατότητα να μονοπωλούν την αντιπροσώπευση μιας διακεκριμένης επαγγελματικής κατηγορίας συμφερόντων). Στην ανάλυση του Cawson (1985) είναι αυτού του τύπου οι οργανώσεις των επιστημονικών επαγγελμάτων που διαπραγματεύονται μεσο-κορπορατιστικές ρυθμίσεις με το κράτος. Από την ανάλυση των Schmittes και Streeck (1985) συνάγεται πως η προσέγγιση των οργανώσεων που αντιπροσωπεύουν μεσο-κορπορατιστικά συμφέροντα επιστημονικών επαγγελμάτων αφορά αφενός τη σχέση μεταξύ της οργάνωσης και των συμφερόντων των μελών της, αφετέρου τη σχέση μεταξύ των εν λόγω οργανώσεων και των κρατικών υπηρεσιών.

Στην ελληνική κοινωνία και οικονομία η θέση και η λειτουργία των πλέον γνωστών ομάδων ρυθμιζόμενων επιστημονικών επαγγελμάτων, όπως το ΤΕΕ, οι Δικηγορικοί και οι Ιατρικοί σύλλογοι, εμπίπτει σαφώς στη συζήτηση περί μεσο-κορπορατιστικών ρυθμίσεων και αποτελεί ένα θέμα που μένει να διερευνηθεί. Στην περίπτωση των οικονομικών επαγγελμάτων η μεταβατική περίοδος, που αρχίζει με την εκδήλωση των πρώτων προσπαθειών για την επαγγελματική οργάνωση των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ μέσω του ΣΔΟΕΕ και του ΟΕΕ, αφορά όχι μόνο την οριοθέτηση της αγοράς εργασίας αλλά και τη μορφή συγκρότησης και έκφρασης των συμφερόντων των επιστημόνων επαγγελματιών οικονομολόγων. Μάλιστα η δημιουργία του ΟΕΕ συχνά θεωρείται ως προσπάθεια επανάληψης του ρόλου που το ΤΕΕ διαδραματίζει στην ελληνική κοινωνία και οικονομία¹⁵.

Η εμπειρία του ΟΕΕ δείχνει πως η ανάπτυξη και η καθιέρωσή του έχει δυο συμπληρωματικές και αλληλοϋποστηριζόμενες όψεις, οι οποίες αφορούν αφενός την αγορά εργασίας αφετέρου την «πολιτική αγορά». Πρόκειται πρώτον, για την καθιέρωσή του ως ρυθμιστή της συγκεκριμένης αγοράς και, δεύτερον, για την καθιέρωσή του ως θεσμοποιημένου συνεταιίρου του κράτους και των εκάστοτε κυβερνήσεων στον τομέα της οικονομικής πολιτικής. Και στις δυο περιπτώσεις προϋπόθεση για την καθιέρωση

του ΟΕΕ είναι η οργανωτική ανάπτυξη του με τη μέγιστη εκπροσώπηση των οικονομολόγων επαγγελματιών. Σ' αυτόν τον τομέα μετά από δέκα χρόνια λειτουργίας φαίνεται πως το ΟΕΕ έχει απωλέσει τη δυναμική και την αίγλη που είχε αμέσως μετά την ίδρυσή του την περίοδο 1982-83. Ενδείξεις αυτού αποτελεί ο ρυθμός επέκτασής του στην κάλυψη των πτυχιούχων οικονομικών επιστημόνων και η συμμετοχή τους στις δραστηριότητες του ΟΕΕ.

Ενώ ο ΣΔΟΕΕ κάλυπτε 3500-7000 μέλη¹⁶, το 1983 με την ίδρυση και λειτουργία του ΟΕΕ γράφτηκαν 20.877 μέλη. Στο τέλος του 1980 το ΟΕΕ είχε 29.550 εγγεγραμμένα μέλη¹⁷. Αν ληφθούν υπόψη οι διαγραφές μελών (λόγω συνταξιοδοτήσεων και άλλων αιτίων τα σημερινά μέλη του ΟΕΕ δεν υπερβαίνουν κατά πολύ τους 30.000 πτυχιούχους. Απ' αυτούς ένα ποσοστό φθίνει από το 50% προς το 30% συμμετέχει στις εκλογικές διαδικασίες του ΟΕΕ. Στις εκλογές της 2 Νοεμβρίου 1983 ψήφισαν 17.403 μέλη ενώ στις εκλογές της 1 Μαΐου 1986 ψήφισαν 12.403 μέλη. Στις τελευταίες εκλογές του ΟΕΕ της 20 Απριλίου 1989 ψήφισαν 10.586 μέλη του. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν πως ο ρυθμός επέκτασης του ΟΕΕ στην αγορά εργασίας των οικονομικών επαγγελματιών είναι χαμηλός παρά τη σταδιακή επέκταση των κατηγοριών που υποχρεούνται να εγγραφούν ως μέλη του και παρά τη θέση πως η υποχρεωτικότητα της εγγραφής θα έδινε οντότητα στο ΟΕΕ.

Άλλα συμπτώματα στασιμότητας στην καθιέρωση του ΟΕΕ είναι το ότι οι νέοι πτυχιούχοι δεν ενδιαφέρονται για την εγγραφή τους ή ακόμη αγνοούν την ύπαρξή του, αρκετά μέλη δεν πληρώνουν τη συνδρομή τους κλπ¹⁸.

Από την άλλη πλευρά, στη σχεδόν δεκάχρονη πορεία του, το ΟΕΕ συμμετέχει σε διάφορα επίπεδα των κρατικών διαδικασιών και έχει ενταχθεί, στον ένα ή τον άλλο βαθμό, στη ρύθμιση των κρατικών πολιτικών. Η ένταξη αυτή είναι βέβαια συνδεδεμένη με τις πολιτικές επιλογές των σοσιαλιστικών κυβερνήσεων της περιόδου 1980-89 αλλά δεν είναι μόνον αποτέλεσμα αυτών των επιλογών. Υπάρχει η ίδια η δυναμική δημιουργίας του ΟΕΕ ως φορέα αναλόγου των ήδη εδραιωμένων επιστημονικών-επαγγελματικών ενώσεων. Για παράδειγμα, εκπρόσωποί του συμμετέχουν σε Νομαρχιακά Συμβούλια (αυτό δεν είναι νομοθετημένο και το ΟΕΕ το διεκδικεί), στο ΕΣΑΠ, σε επιτροπές υπουργείων. (Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Παιδείας, Εμπορίου, όπως η επιτροπή Τιμών και Εισοδημάτων κλπ.), συμμετείχαν στις ΑΣΚΕ του δημοσίου τομέα, σε περιφερειακές γνωμοδοτικές επιτροπές αξιολόγησης των επενδύσεων του νόμου 1262 κλπ. Με δυο λόγια ναί μεν το ΟΕΕ

εμπλέκεται στη διαμόρφωση των κρατικών ρυθμίσεων αλλά αυτό γίνεται συνήθως σ' αυτή τη βάση. Ο βαθμός επηρεασμού των τελικών αποτελεσμάτων δεν έχει ερευνηθεί.

Συνεπώς το εάν το ΟΕΕ θα κατορθώσει να γίνει ένας μεσο-κορπορατιστικός εταίρος του ελληνικού κράτους είναι θέμα ανοικτό, το οποίο παραμένει ως αντικείμενο έρευνας. Προς το παρόν φαίνεται πως η ανάπτυξη και η καθιέρωση του ΟΕΕ στην αγορά εργασίας των οικονομικών επαγγελματιών και στην πολιτική αγορά είναι συνάρτηση κυρίως των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων και της δυνατότητας πραγματικού ελέγχου της αγοράς, όχι τόσο μέσω της υποχρεωτικότητας της εγγραφής αλλά βάσει της χορήγησης αδειών ασκήσεως επαγγέλματος.

3. Το οικονομικό επιμελητήριο Ελλάδος και τα επαγγελματικά δικαιώματα των επιστημόνων

3.1. Η Ρύθμιση του Επαγγέλματος με Άδεια Ασκήσεως.

Οι τρεις μέθοδοι ρύθμισης των επιστημονικών επαγγελμάτων, τις οποίες διέκρινε η ανάλυση του Friedman έχουν αποτελέσει και οι τρεις αντικείμενο επιδιώξεων του επιστημονικού-επαγγελματικού φορέα των πτυχιούχων οικονομολόγων για τη ρύθμιση της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων. Καταρχήν η δημιουργία του ΣΔΟΕΕ και του ΟΕΕ αποσκοπούσε στον έλεγχο του επαγγελματικού χώρου με την υποχρεωτική εγγραφή των πτυχιούχων. Η βεβαίωση των επαγγελματικών προσόντων από τον ΣΔΟΕΕ ή το ΟΕΕ αποτέλεσε αντικείμενο της δραστηριότητάς τους σε διάφορες περιόδους. Τέλος, ο έλεγχος του επαγγελματικού χώρου με τη χορήγηση αδειών ασκήσεως επαγγέλματος αποτελεί τον κεντρικό στόχο του ΟΕΕ μετά το 1984.

Ο ΣΔΟΕΕ είχε διεκδικήσει τον έλεγχο μέρους της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων μέσω της βεβαίωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων όσων είχαν, βάσει της φορολογικής νομοθεσίας, το δικαίωμα να υπογράφουν ισολογισμούς ΑΕ και ΕΠΕ. Καθώς δε γινόταν ούτε στοιχειώδης έλεγχος για την εφαρμογή των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας σε ότι αφορά τα επαγγελματικά δικαιώματα¹⁹, ο ΣΔΟΕΕ πρότεινε το 1970 στο υπουργείο Εμπορίου την έκδοση «λευκής βίβλου» και ταυτότητας ελεγκτών και λογιστών, αναγνωρισμένης από το κράτος. Στόχος ήταν

η καταγραφή όλων των δικαιούχων να υπογράφουν και να ελέγχουν ισολογισμούς, σε ένα μητρώο το οποίο θα ήταν στη διάθεση των διευθύνσεων του υπουργείου Εμπορίου και στις Νομαρχίες, ώστε να ελέγχεται ποιοι υπογράφουν τους ισολογισμούς των ΑΕ και των ΕΠΕ. Ο ΣΔΟΕΕ επανήλθε στο θέμα του δικαιώματος υπογραφής των ισολογισμών στις 18 Ιουνίου 1980 ζητώντας από τον τότε υπουργό Εμπορίου Στ. Δήμα να του ανατεθεί επίσημα η κατάρτιση Μητρώου των Προσώπων που δικαιούνται να υπογράφουν και να ελέγχουν ισολογισμούς ΑΕ.

Παρά τις διεκδικήσεις του ΟΕΕ, στην πρώτη δεκαετία λειτουργίας του, η ρύθμιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων επιτελείται, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατόν, μέσω της υποχρεωτικής εγγραφής των πτυχιούχων οικονομικών σχολών. Ωστόσο η εμπειρία αυτής της δεκαετίας δείχνει ότι η υποχρεωτικότητα της εγγραφής στο ΟΕΕ δεν αρκεί για την κατοχύρωση των εν λόγω επαγγελματικών δικαιωμάτων. Η μη-εγγραφή δεν επιφέρει κυρώσεις και η εγγραφή δε συνοδεύεται από την χορήγηση αδειάς ασκήσεως του επαγγέλματος.

Βέβαια, από την εποχή της ίδρυσής του το ΟΕΕ συνδέει την επαγγελματική κατοχύρωση των μελών του με τη χορήγηση αδειάς ασκήσεως επαγγέλματος. Το ΟΕΕ πέτυχε, με την τροποποίηση του ιδρυτικού νόμου, να θέσει τις τυπικές προϋποθέσεις για τον έλεγχο των επαγγελματικών δικαιωμάτων μέσω χορήγησης αδειών ασκήσεως επαγγέλματος. Σύμφωνα με τον νόμο 1479/80 (αρθρ.2) ένας από τους σκοπούς του ΟΕΕ είναι και η χορήγηση στα μέλη του, που χρησιμοποιούν το πτυχίο τους για επαγγελματικούς λόγους, ειδικής αδειάς για να ασκούν οικονομικά επαγγέλματα, η χορήγηση αδειάς λειτουργίας (και η καταχώρηση σε ιδιαίτερο βιβλίο των επωνυμιών των ημεδαπών και αλλοδαπών) γραφείων παροχής οικονομικών υπηρεσιών, με οποιαδήποτε νομική μορφή και αν λειτουργούν, ο έλεγχος της νόμιμης λειτουργίας τους και η έκδοση των αναγκαίων πιστοποιητικών για όλες αυτές τις περιπτώσεις.

Η χορήγηση αδειών ασκήσεως επαγγέλματος προϋποθέτει το σαφή ορισμό των οικονομικών επαγγελμάτων. Από πρακτική άποψη, η χορήγηση αδειών ασκήσεως επαγγέλματος προϋποθέτει Προεδρικά Διατάγματα, τα οποία εκδίδονται με πρόταση του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας ύστερα από γνώμη της Κεντρικής Διοίκησης του ΟΕΕ και στα οποία καθορίζονται τα οικονομικά επαγγέλματα, των οποίων η άσκηση προϋποθέτει επαγγελματική άδεια²⁰. Τα Προεδρικά Διατάγματα προβλέπεται επίσης να ορίζουν τις προϋποθέσεις, τα δικαιολογητικά και τις διαδικασίες για τη χο-

ρήγηση της άδειας, το εργασιακό περιεχόμενο κάθε επαγγέλματος και τις διαδικασίες για να αποδειχθεί η άσκησή τους. Επίσης είχε ορισθεί ότι για την έναρξη ή τη συνέχιση της άσκησης οικονομικού επαγγέλματος μετά την 1η Ιανουαρίου 1986, απαιτούνταν η κατοχή επαγγελματικής άδειας του ΟΕΕ.

Ενώ λοιπόν η ισχύουσα νομοθεσία παρέχει τη δυνατότητα συνολικής ρύθμισης της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων, δέκα χρόνια μετά την ίδρυση του ΟΕΕ, σ' αυτόν τον τομέα της αγοράς εργασίας οι ουσιαστικές μεταβολές απουσιάζουν. Σχεδόν τίποτε από τα εκ του νόμου προβλεπόμενα δεν εφαρμόστηκε, καθώς ούτε προεδρικά διατάγματα έχουν εκδοθεί, ούτε τα επαγγέλματα για τα οποία απαιτείται η χορήγηση επαγγελματικής άδειας του ΟΕΕ έχουν προσδιορισθεί. Αυτό δεν οφείλεται στην άρνηση των κρατικών υπηρεσιών να προχωρήσουν στην τυπική και νομοθετική κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων οικονομολόγων. Είναι κυρίως ευθύνη του ίδιου του ΟΕΕ και οφείλεται στα προβλήματα ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων σε μια αγορά με είτε κατακερματισμένα είτε αθεσμοποίητα επαγγελματικά δικαιώματα.

Το γεγονός ότι στην αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων παρατηρούνται, σε ευρύτατη έκταση, απασχόληση μη-πτυχιούχων και «ετεροαπασχολουμένων» δε θεωρήθηκε ως εμπόδιο στη διαδικασία θεσμοποίησης και ρύθμισης της αγοράς. Η υποχρεωτικότητα εγγραφής επεκτάθηκε και σε πτυχιούχους μη οικονομικών σχολών οι οποίοι ασκούν οικονομικά επαγγέλματα. Ο τροποποιηθείς νόμος προέβλεψε πως από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος των αδειών άσκησης επαγγέλματος του ΟΕΕ, οι πτυχιούχοι άλλων σχολών και ειδικοτήτων (εκτός απ' αυτές που δικαιούνται να είναι μέλη του ΟΕΕ), οι μη-πτυχιούχοι μισθωτοί και ελεύθεροι επαγγελματίες που ασκούν αποδεδειγμένα, κατά την δημοσίευση των προεδρικών διαταγμάτων, επαγγέλματα για τα οποία απαιτείται επαγγελματική άδεια του ΟΕΕ δικαιούνται να εξακολουθήσουν να τα ασκούν χωρίς εμπόδιο²¹. Το ΟΕΕ ήταν υποχρεωμένο να αποδεχθεί την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί από τη μη κατοχύρωση των οικονομικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας και από το γεγονός ότι μια σειρά πτυχίων χορηγούνταν επί σειρά ετών χωρίς να συνεπάγονται και τη χορήγηση συγκεκριμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων. Αυτό το καθεστώς είχε δημιουργήσει μια κατάσταση εκτεταμένης «ετεροαπασχόλησης» στην αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων με την οποία το ΟΕΕ, στην προσπάθειά του να κατοχυρώσει τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχι-

ούχων μελών του, δε μπορούσε παρά να συμβιβαστεί.

Στην ουσία, πέρα από τα συμβατικά καθήκοντα του ΟΕΕ μετά την σύνταξη του Προεδρικού Διατάγματος 475/90, το οποίο ορίζει τα του οικονομολογικού επαγγέλματος και τη διαδικασία χορήγησης αδειών από το ΟΕΕ, αρχίζει μια διαδικασία οριοθέτησης και θεσμοθέτησης των οικονομικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας. Όμως το κεντρικό εμπόδιο για τη θεσμοποίηση και τη ρύθμισή τους είναι το πρόβλημα ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας. Η λύση του προϋποθέτει την απάντηση στο διττό ερώτημα για ποια επαγγέλματα προορίζονται και ποια επαγγέλματα ασκούν οι πτυχιούχοι των οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ στην αγορά εργασίας της χώρας.

3.2. Ο Ορισμός των Οικονομικών Επαγγελμάτων

Το ΟΕΕ, αλλά και ο ΣΔΟΕΕ, στη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας έχουν βρεθεί αντιμέτωποι με το πρόβλημα ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων. Όμως δεν έχει δοθεί, παρά τα όσα ορίζονται στο Προεδρικό Διάταγμα 475, σαφής και οριστική λύση, τέτοια που να οδηγεί στο σαφή προσδιορισμό των οικονομικών επαγγελμάτων, τα οποία απαιτούν άδεια ασκήσεως επαγγέλματος. Προσεγγίσεις και προτάσεις έχουν υπάρξει πολλές, επηρεάζονται όμως από τα χαρακτηριστικά της έλλειψης θεσμικού πλαισίου που επικρατεί στην αγορά εργασίας των οικονομικών επαγγελμάτων, η οποία στοιχειωδώς ορίζεται ως η αγορά στην οποία κινούνται οι πτυχιούχοι οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ.

Οι απόπειρες ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων και περιγραφής της αγοράς εργασίας των οικονομολόγων χαρακτηρίζονται από τρεις οπτικές. Η πρώτη οπτική, η οποία κυριαρχεί στις απόπειρες ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων, συνίσταται σε μια προσπάθεια εμπειρικής ανάγνωσης των δεδομένων της αγοράς εργασίας ως προς τις επιμέρους επαγγελματικές ειδικεύσεις και απασχολήσεις των οικονομικών επιστημόνων. Η δεύτερη οπτική συνίσταται στην προσπάθεια ανάλυσης και ταξινόμησης των οικονομικών επαγγελμάτων με βασικό κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης. Η τρίτη οπτική, η οποία υιοθετείται σχετικά πρόσφατα, μετά την άγωνα προσπάθεια περιγραφής των επιμέρους ειδικότητων και υπό την πίεση της ανάγκης για ένα βήμα προς την κατεύθυνση πρακτικού ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων και η οποία κυριαρχεί στο Προεδρικό Διάταγμα 475, είναι περισσότερο αφαιρετική και αναλυτική και συνίσταται στην συγκριτική προ-

σέγγιση των προτύπων ορισμού των επαγγελματιών βάσει συγκρίσεων με άλλα, ήδη κατοχυρωμένα, επιστημονικά επαγγέλματα όπως τα ιατρικά και τα τεχνικά.

Η προσπάθεια εμπειρικής ανάγνωσης των επαγγελματικών ειδικοτήτων των οικονομολόγων, χαρακτηρίζει τη μεγαλύτερη περίοδο της πορείας συγκρότησης του επιστημονικού-επαγγελματικού φορέα των Ελλήνων οικονομολόγων. Ο ΣΔΟΕΕ ήδη από τα πρώτα βήματα της δημιουργίας του, το 1975, είχε διατυπώσει πρόταση σύμφωνα με την οποία το ΟΕΕ θα έπρεπε να χωρίζεται σε επαγγελματικούς κλάδους²². Ένα χρόνο αργότερα, το 1976, η αρχική πρόταση του ΣΔΟΕΕ διαφοροποιείται. Η έμφαση μεταφέρεται από τις επαγγελματικές ειδικεύσεις στους τομείς δραστηριότητας των οικονομολόγων ως στελεχών²³. Ωστόσο οι προτάσεις του ΣΔΟΕΕ δεν ήταν πρακτικά αξιοποιήσιμες για τον ορισμό των οικονομικών επαγγελματιών. Ανάλογη τύχη είχε και η πρώτη πρόταση ορισμού 28 οικονομικών επαγγελματιών, η οποία διατυπώνεται από την Κεντρική Διοίκηση του ΟΕΕ στο πλαίσιο των προσαρτημένων τροποποιήσεων του ιδρυτικού νόμου 1100/88²⁴.

Η πορεία αντιμετώπισης του προβλήματος ορισμού των οικονομικών επαγγελματιών από το ΟΕΕ προκύπτει ανάγλυφη από τα πρακτικά των Συνελεύσεων των Αντιπροσώπων του ΟΕΕ και τον Απολογισμό Δράσης της εκάστοτε Κεντρικής Διοίκησης. Επί σειρά ετών το ΟΕΕ, όντας προσανατολισμένο στην περιγραφή των οικονομικών επαγγελματιών με βάση την ποικιλία των επαγγελματικών ειδικοτήτων που παρατηρούνται στην αγορά εργασίας των πτυχιούχων οικονομολόγων, αδυνατεί να καταλήξει σε μια πρακτικά αξιοποιήσιμη πρόταση²⁵. Έτσι οδηγείται στην υιοθέτηση της δεύτερης οπτικής, η οποία βασίζεται στον προσδιορισμό των οικονομικών επαγγελματιών βάσει του επιπέδου της εκπαίδευσης. Θεωρεί το οικονομικό επάγγελμα ενιαίο, το οριοθετεί ως προς τα συναφή επαγγέλματα των πτυχιούχων ΤΕΙ και των αποφοίτων της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά αφήνει ανοικτό το ζήτημα του προσδιορισμού των επιμέρους ειδικοτήτων²⁶. Το ΟΕΕ επιχειρεί μ' αυτήν την γενική θέση να λύσει το πρόβλημα προσδιορισμού των οικονομικών επαγγελματιών και των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων Οικονομικών Σχολών και Τμημάτων, μεταθέτοντας για το μέλλον την αντιμετώπιση του θέματος πως κάθε χορηγούμενο πτυχίο πρέπει να συνοδεύεται από τη χορήγηση ορισμένων βασικών επαγγελματικών δικαιωμάτων στην αγορά εργασίας.

Η τρίτη οπτική για τον προσδιορισμό των οικονομικών επαγγελματιών υιοθετείται σχετικά πρόσφατα και βασίζεται στην εμπει-

ρία των ήδη ρυθμιζομένων επιστημονικών-επαγγελματικών αγορών εργασίας στην χώρα μας. Σύμφωνα μ' αυτήν την οπτική ορίζονται δυο πρότυπα των επιστημονικών επαγγελμάτων. Το πρώτο περιλαμβάνει ένα ενιαίο επάγγελμα πολλών ειδικοτήτων, όπως συμβαίνει με το ιατρικό επάγγελμα. Το δεύτερο πρότυπο περιλαμβάνει ομάδα επαγγελμάτων με υψηλή ή απόλυτη ειδικευση, όπως συμβαίνει με τα τεχνικά επαγγέλματα. Σ' αυτή την βάση το ΟΕΕ προτείνει την οριοθέτηση ενιαίου επαγγέλματος πολλών ή πολλαπλών ειδικοτήτων²⁷. Η πρόταση αυτή παρέχει τη δυνατότητα υπέρβασης του προβλήματος προσδιορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων που προκύπτει από την ύπαρξη πολλών επιμέρους ειδικοτήτων των πτυχιούχων οικονομικών σχολών. Κάνοντας σαφή το διαχωρισμό μεταξύ επαγγελματικής ειδικότητας και οικονομικού επαγγέλματος, αφενός παρέχει την δυνατότητα οριοθέτησης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων ΑΕΙ, αφετέρου αποδέχεται την παρατηρούμενη δυναμική αλλαγής ή εμπλουτισμού των επιμέρους ειδικεύσεων που χαρακτηρίζουν τους οικονομικούς επιστήμονες στην αγορά εργασίας.

3.3. Μια Ενιαία Αγορά με Κατακερματισμένα και Αθεσμοποίητα Επαγγελματικά Δικαιώματα

Οι πτυχιούχοι οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ εισέρχονται στην αγορά εργασίας αφού εκπαιδεύονται με βάση ένα σώμα γνώσεων, όπου περιλαμβάνονται, σε σύγχρονες ή πεπαλαιωμένες εκδοχές τους, όλες σχεδόν οι γνωστικές ενότητες της οικονομικής επιστήμης, όπως επιμερίζονται στα πλαίσια των ποικίλων προγραμμάτων σπουδών. Αυτά τα προγράμματα σπουδών υλοποιούνται, κατά κανόνα, μέσα από τμήματα δύο ή τριών βασικών κατευθύνσεων ή εξειδικεύσεων, όπως είναι τα τμήματα Οικονομικών Επιστημών, Διοίκησης Επιχειρήσεων, Στατιστικής και Πληροφορικής. Όμως στην πλευρά της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων, η απασχόληση των πτυχιούχων είναι ιδιαίτερα ανομοιογενής. Η ανομοιογένεια της απασχόλησης είναι τόσο θεματική όσο και ιεραρχική.

Θεματική είναι η ανομοιογένεια των επιμέρους επαγγελματικών ειδικεύσεων των οικονομολόγων, η οποία συνδέεται με την εξέλιξη του τεχνικού καταμερισμού της εργασίας στο εσωτερικό των επιχειρήσεων. Τέτοιου είδους ανομοιογένεια είναι η επαγγελματική εξειδίκευση σε θέσεις της παραγωγής, των πωλήσεων, των φορολογικών, των χρηματοπιστωτικών, των μηχανογραφικών, των ερευνητικών ή των διοικητικών τμημάτων της σύγχρονης επιχείρη-

σης²⁸. Αυτός ο τεχνικός καταμερισμός των οικονομικών εργασιών είναι συνάρτηση του βαθμού εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων αλλά και του μεγέθους τους. Συμβαίνει δηλαδή κάποιες λειτουργίες, όπως π.χ. οι χρηματοπιστωτικές και οι φορολογικές, να είναι σε μια επιχείρηση διαχωρισμένες και να αποτελούν αντικείμενο διαφορετικών διευθύνσεων ή ατόμων, ενώ σε άλλες δεν είναι. Στην ελληνική οικονομία η οποία κυριαρχείται από μικρομεσαίες και όχι ιδιαίτερα εκσυγχρονισμένες μονάδες, μια σειρά οικονομικών καθηκόντων συγκεντρώνονται σε ένα άτομο-στέλεχος της επιχείρησης.

Ιεραρχική είναι η ανομοιογένεια των θέσεων που κατέχουν οι πτυχιούχοι οικονομικών επιστημών στο εσωτερικό των επιμέρους επαγγελματικών ειδikeύσεων, η οποία περιγράφεται από το διαχωρισμό μεταξύ στελεχών, αυτοαπασχολουμένων ελεύθερων επαγγελματιών και υπαλλήλων. Συνδέεται με την ηλικιακή και την υπηρεσιακή εξέλιξη των πτυχιούχων οικονομολόγων, αλλά επηρεάζεται από παράγοντες όπως τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, το φύλο, την τυχόν μετεκπαίδευση στο εξωτερικό, τον κλάδο απασχόλησης κλπ.²⁹

Συνεπώς, με δεδομένη τη θεματική και την ιεραρχική ανομοιογένεια των οικονομικών επαγγελμάτων, ενώ είναι δυνατή η εξωτερική οριοθέτηση του επαγγελματικού χώρου των οικονομικών επιστημόνων, υπάρχει το φαινόμενο της εσωτερικής κινητικότητας στον επαγγελματικό τους χώρο, φαινόμενο που δεν παρατηρείται καθόλου ή σε τέτοια έκταση στην περίπτωση των μηχανικών, των γιατρών ή των δικηγόρων. Αυτή η κινητικότητα μεταξύ διαφορετικών επαγγελματικών ειδikeύσεων (π.χ. από τα λογιστικά στα φοροτεχνικά και τα χρηματοπιστωτικά ή από τη λογιστική στη μηχανοργάνωση και τη διοίκηση της επιχείρησης), παράλληλα με την κινητικότητα μεταξύ διαφορετικών θέσεων της ιεραρχίας μιας συγκεκριμένης επαγγελματικής ειδikeυσης (π.χ. από υπάλληλος σε αυτοαπασχολούμενο ή σε στέλεχος), είναι ένδειξη ενός επαγγέλματος με πολλές και συχνά πολλαπλές ειδικότητες.

Παρά την έλλειψη θεσμικού πλαισίου για τα επαγγελματικά δικαιώματα στην αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων, από την πλευρά των επιχειρήσεων το θέμα αντιμετωπίζεται στα πλαίσια της πολιτικής εργατικού δυναμικού που ακολουθούν. Βέβαια αυτή δεν είναι ενιαία και ομοιογενής. Για παράδειγμα, στο βαθμό που υφίσταται πολιτική στελεχών, οι εργοδότες του σύγχρονου ιδιωτικού τομέα (σε αντίθεση με τον παραδοσιακό μικρομεσαίο τομέα) δεν ενδιαφέρονται για την εγγύηση που παρέχει η εγγραφή και η

άδεια ασκήσεως επαγγέλματος αλλά ενδιαφέρονται για την ουσία του επιστημονικού επαγγέλματος, δηλαδή τη γνώση και την κατάρτιση με βάση ένα σώμα επιστημονικής γνώσης. Συχνά όσον αφορά την πρόσληψη ανωτέρων στελεχών, ως κεντρικό κριτήριο χρησιμοποιείται το πτυχίο του ξένου πανεπιστημίου, το οποίο αποτελεί βάση για την περαιτέρω κατάρτιση και αξιοποίηση του στελέχους. Η σχέση μεταξύ ελληνικού και ξένου πτυχίου συχνά υποκρύπτει μια ανισότητα στην πληροφόρηση και τη γνώση και υποδηλώνει μια άλλη διάσταση του κατακερματισμού της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων.

Ο εκ πρώτης όψεως αθεσμοποίητος χαρακτήρας της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων δε σημαίνει πως στο εσωτερικό αυτής της ενιαίας αγοράς εργασίας δεν έχουν υπάρξει επιμέρους ρυθμίσεις επαγγελματικών δικαιωμάτων. Οι υφιστάμενες και οι διαμορφούμενες ρυθμίσεις δίνουν την εικόνα μιας κατακερματισμένης αγοράς, στην οποία επιμέρους ομάδες πτυχιούχων έχουν κατοχυρωμένα επαγγελματικά δικαιώματα. Παράλληλα αυτή η αγορά βρίσκεται υπό διαμόρφωση, πρώτον ως προς το «εξωτερικό» της (σε σχέση με τους μη-πτυχιούχους και τους πτυχιούχους μη-οικονομικών σχολών), δεύτερον ως προς το «εσωτερικό» της (με την εξομοίωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων όλων των πτυχιούχων οικονομικών σχολών). Η διαδικασία αυτή μορφοποιείται στο διάσπαρτο δίκαιο το οποίο υφίσταται επί δεκαετίες και έχει αναδιαμορφωθεί στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980.

Πρωταρχικό στοιχείο αυτών των επιμέρους ρυθμίσεων στην αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων είναι το δικαίωμα της υπογραφής. Αυτό αφορά, κατά κύριο λόγο, το δικαίωμα άσκησης του λογιστικού επαγγέλματος και υπογραφής ισολογισμών και, κατά δεύτερο λόγο, το δικαίωμα υπογραφής των οικονομικοτεχνικών μελετών. Το θέμα της υπογραφής ισολογισμών δεσπόζει στο χώρο των οικονομικών επαγγελμάτων κατά τη διάρκεια της τελευταίας τριακονταετίας τουλάχιστον.

Την εποχή σύστασης του ΣΔΟΕΕ τα επαγγελματικά δικαιώματα ως προς την άσκηση του λογιστικού επαγγέλματος και το δικαίωμα υπογραφής ισολογισμών καθορίζονταν αφενός από συλλογική σύμβαση εργασίας και αφετέρου από τη φορολογική νομοθεσία. Από τη μια λογιστές θεωρούνταν όσοι τηρούσαν ένα από τα βιβλία του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων και δικαιούνταν να υπογράψουν ισολογισμούς οι πτυχιούχοι Οικονομικών ΑΕΙ με διετή προϋπηρεσία³⁰. Από την άλλη το τότε ισχύον φορολογικό καθεστώς³¹ όριζε πως ισολογισμοί επιχειρήσεων με ετήσια ακαθάριστα

έσοδα άνω των 25.000.000 δραχμών πρέπει να υπογράφονται από πτυχιούχο Ανώτατης Οικονομικής Σχολής. Κατ' εξαίρεση επέτρεπε, με ορισμένες προϋποθέσεις³², στους εμπειροτέχνες λογιστές που δεν έχουν πτυχίο οικονομικού ΑΕΙ να υπογράφουν ισολογισμούς ΑΕ.

Μετά την ίδρυση του ΟΕΕ, η τροποποίηση της νομοθεσίας σχετικά με το δικαίωμα υπογραφής ισολογισμών έγινε κεντρικό αίτημα κατοχύρωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων³³. Μεταξύ των οικονομικών σχολών και τμημάτων οι πτυχιούχοι της ΑΣΟΕΕ και των ΑΒΣ βρίσκονταν σε πλεονεκτικότερη θέση ως προς την αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων στον τομέα υπογραφής και ελέγχου των ισολογισμών. Μ' αυτήν την τροποποίηση το ΟΕΕ διεκδικούσε την εξομοίωση των πτυχιούχων των Οικονομικών Τμημάτων των Νομικών Σχολών και της ΠΑΣΠΕ με τους πτυχιούχους της ΑΣΟΕΕ της ΑΒΣΠ και της ΑΒΣΘ, οι οποίοι είχαν ήδη το δικαίωμα υπογραφής ισολογισμών και λογαριασμών αποτελεσμάτων χρήσεως³⁴. Η τροποποίηση έγινε αλλά αναγνωρίστηκε το δικαίωμα και σε πτυχιούχους της Σχολής Διοίκησης Οικονομίας των ΤΕΙ να υπογράφουν ισολογισμούς³⁵. Έκτοτε το ΟΕΕ ζητά να ξανατροποποιηθεί ο ΚΦΣ λόγω της εξομοίωσης των πτυχιούχων ΑΕΙ με τους πτυχιούχους ΤΕΙ.

Η παραπάνω ρύθμιση σε συνδυασμό με άλλες εξελίξεις σχετικά με τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων ΤΕΙ³⁶, οι οποίες επέτρεπαν σε πτυχιούχους των ΤΕΙ να καταλαμβάνουν θέσεις λογιστού, τις οποίες διεκδικούσε το ΟΕΕ για τα μέλη του, άνοιξε ένα νέο πεδίο συγκρούσεων για την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων ΑΕΙ. Η αντιπαράθεση για τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων γενικεύθηκε με τη διαμαρτυρία του ΟΕΕ κι άλλων ομοειδών επιμελητηρίων (όπως το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, ο Πανελλήνιος Ιατρικός Σύλλογος, το Επιμελητήριο των Εικαστικών Τεχνών, η Ένωση Ελλήνων Χημικών, η Ένωση Ελλήνων Φυσικών, η Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία και η Πανελλήνια Ένωση Βιολόγων), κατά της εξομοίωσης των πτυχιούχων ΑΕΙ και ΤΕΙ ως προς τα επαγγελματικά δικαιώματά τους.

Το νόημα της διαμάχης μεταξύ πτυχιούχων ΑΕΙ και ΤΕΙ βρίσκεται στο θέμα του ελέγχου της προσφοράς εργασίας στις αγορές των επιστημονικών επαγγελμάτων. Η οριοθέτησή τους έναντι των μη-πτυχιούχων ΑΕΙ αποτελεί κοινό τόπο της δραστηριότητας των επιμελητηρίων. Στον ίδιο άξονα τοποθετούνται και οι παρεμβάσεις τους σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αξιοσημεί-

ωτη είναι η άποψη που έχει εκφράσει, με αφορμή τη διαπίστωση της ύπαρξης 7.000 ανέργων μηχανικών, ο πρόεδρος του ΤΕΕ ζητώντας «να κλείσουν οι σχολές των ΤΕΙ που αντιστοιχούν στο ΕΜΠ»³⁷. Παρόμοια αντιπαράθεση δημιουργείται σε περιπτώσεις εξισώσεως πτυχίων και προϋπηρεσίας³⁸.

Τέλος στη διαδικασία οριοθέτησης της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων η διαμάχη δεν έχει υπάρξει μόνον με τους μη πτυχιούχους. Αφορά και την οριοθέτηση των επαγγελματικών δικαιωμάτων στο εσωτερικό των πτυχιούχων ΑΕΙ, των επιστημονικών επαγγελμάτων και των ενώσεών τους. Είναι χαρακτηριστική η έντονη αντιπαράθεση μεταξύ ΤΕΕ και ΟΕΕ σχετικά με το θέμα της υπογραφής των οικονομικοτεχνικών μελετών από μέλη του ΟΕΕ, όταν το ΤΕΕ είχε ταχθεί ρητά κατά της συνυπογραφής³⁹. Ανάλογες συγκρούσεις επαγγελματικών συμφερόντων μεταξύ πτυχιούχων έχουν υπάρξει και με τους δικηγόρους που απασχολούνται ως οικονομικοί σύμβουλοι⁴⁰.

3.4. Τα Οικονομικά Επαγγέλματα στο Δημόσιο Τομέα

Ενώ στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας το θέμα της υπογραφής ισολογισμών και οικονομικοτεχνικών μελετών έχει αποτελέσει το κεντρικό πεδίο συγκρούσεων για την οριοθέτηση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, στο δημόσιο τομέα της οικονομίας το κεντρικό θέμα είναι η κατοχύρωση των οικονομικών επαγγελμάτων με τη σύσταση κλάδου οικονομολόγων. Αυτό αφορά τόσο τις Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς όσο και τη Δημόσια Διοίκηση.

Οι Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί βασίζονται σε λειτουργίες όπως η τιμολογιακή πολιτική, οι προμήθειες, οι επενδύσεις, η χρηματοδότηση κλπ., δηλαδή λειτουργίες που απαιτούν οικονομικούς επιστήμονες. Ωστόσο στην πλειοψηφία τους, ενώ απασχολούν πτυχιούχους οικονομικών σχολών, δεν έχουν θεσμοθετημένο κλάδο οικονομολόγων στους οργανισμούς τους. Ο ΟΤΕ για παράδειγμα απασχολεί 300 οικονομολόγους αλλά δεν έχει σχετικό κλάδο στον οργανισμό του⁴¹. Το πρόβλημα αυτό είναι σημαντικό και επίκαιρο. Όταν γίνεται συζήτηση για την προβληματικότητα των ΔΕΚΟ και την ανάγκη λειτουργίας τους με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια (ενώ υπάρχει θέμα αν λειτουργούν καν με οικονομικά κριτήρια) γεννάται το θέμα της οικονομικής οργάνωσής τους και το ερώτημα πώς είναι δυνατόν να υπάρχουν επιχειρήσεις χωρίς την τυπική, έστω, προϋπόθεση του κλάδου των οικο-

νομολόγων. Βέβαια η ύπαρξη κλάδου οικονομολόγων δεν οδηγεί από μόνη της στη χρήση των (ιδιωτικο)οικονομικών κριτηρίων. Η ανυπαρξία όμως υποδηλώνει μια σπατάλη ανθρώπινου κεφαλαίου στο δημόσιο τομέα για την οποία ευθύνεται το πολιτικό management.

Στη δημόσια διοίκηση το θέμα του κλάδου των οικονομολογων αποτέλεσε αντικείμενο αντιπαράθεσης στα πλαίσια της διαδικασίας κατάρτισης νέων οργανισμών⁴². Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του οργανισμού του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Στον τελευταίο οργανισμό του όχι μόνο δεν προβλεπόταν κλάδος οικονομολόγου αλλά προτάθηκε και η κατάργηση του κλάδου ειδικών οικονομολόγων που προέβλεπε ο από το 1966 οργανισμός του υπουργείου. Σύμφωνα με το νέο οργανισμό προτάθηκε η σύσταση κλάδου ΠΕ (πανεπιστημιακής εκπαίδευσης) οικονομικού, στον οποίο συγκαταλέγονται όσοι έχουν πτυχίο Οικονομικών Επιστημών, Νομικών Σχολών, Σχολών Πολιτικών Επιστημών και Σχολών Κοινωνιολογίας. Επιπλέον για τον εν λόγω κλάδο δεν προβλεπόταν ειδικότητες και θέσεις όπως συμβαίνει για αντίστοιχο κλάδο των τεχνικών.

Η συζήτηση μεταξύ υπουργείου Προεδρίας και ΟΕΕ σχετικά με τη σύσταση κλάδου οικονομολόγων στη δημόσια διοίκηση έδειξε την άγνοια των πολιτικών προϊσταμένων της δημόσιας διοίκησης σχετικά με την ανάγκη ανάλυσης των καθηκόντων και την ουσία της πολιτικής εργατικού δυναμικού στο επίπεδο των επιχειρήσεων και των οργανισμών⁴³. Και ας έχει τονιστεί επανειλημμένα πως ο δημόσιος τομέας, (υπηρεσίες, οργανισμοί και επιχειρήσεις) έχουν ανάγκη από εκσυγχρονισμό της οργανωτικής δομής τους και ότι έχουν ανάγκη από επιχειρησιακά στελέχη⁴⁴. Άλλωστε, μια σοβαρή (μη πελατειακή) πολιτική προσλήψεων και δημιουργίας στελεχών δεν είναι δυνατόν να μη στηρίζεται στο σαφή προσδιορισμό των θέσεων εργασίας, των καθηκόντων που τις χαρακτηρίζουν και των προσόντων, τυπικών κι ουσιαστικών, που πρέπει να έχουν οι υποψήφιοι για να τις επανδρώσουν. Η μη κατοχύρωση του κλάδου οικονομολόγων στο δημόσιο τομέα οφείλεται κυρίως στην έλλειψη πολιτικής απασχόλησης και εκσυγχρονισμού του δημόσιου τομέα στο σύνολό του και συμβάλλει, σε ένα βαθμό, στη διατήρηση της εκκρεμότητας ως προς την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των οικονομολόγων.

Η δραστηριότητα των οικονομικών επιστημόνων και του ΟΕΕ για τη σύσταση κλάδου οικονομολόγων στο δημόσιο τομέα δε διοργανώνεται με αφετηρία την ανάγκη εκσυγχρονισμού του, αν

και συχνά γίνεται επίκληση και αυτού του θέματος. Το αίτημα της συγκρισιμότητας με ήδη κατοχυρωμένα επιστημονικά επαγγέλματα αποτελεί το έδαφος επί του οποίου διοργανώνεται η παρέμβαση των οικονομικών επιστημόνων στο δημόσιο τομέα. Καθώς δεν κυριαρχεί η ενιαία επαγγελματική συνείδηση και τα αιτήματα για τη συγκρισιμότητα προωθούνται μέσω του κλασικού συνδικαλισμού, έχουμε στοιχεία μιας ερμηνείας του γιατί δεν υπάρχει ισχυρή πίεση για την κατοχύρωση του επαγγέλματος.

Η συγκρισιμότητα αφορά τόσο τις αμοιβές όσο και την υπηρεσιακή εξέλιξη. Η συγκρισιμότητα με το ΤΕΕ και τους τεχνικούς επιστήμονες είναι ένα από τα βασικά επιχειρήματα στην πορεία δημιουργίας του ΟΕΕ. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ο Γ. Στάθης σημείωνε πως «ένας πτυχιούχος τεχνικός προσλαμβάνεται με 17.000 μισθό ενώ ο δικός μας μισθός είναι στο επίπεδο των 10.000 δρχ. ... Οι μεταπτυχιακές σπουδές των τεχνικών αμοιβούνται με 5.000 δρχ. ενώ των οικονομολόγων με 2.500 δρχ. ... Αυτό από τη μια μεριά έχει σχέση με την υποβάθμιση του περιεχομένου των σπουδών στις Οικονομικές Σπουδές... Από την άλλη μεριά είναι η ιδιαίτερη προώθηση που επιτυγχάνουν οι διάφοροι φορείς, που είναι ιδιαίτερα οργανωμένοι και στην περίπτωση εδώ το ΤΕΕ που προωθεί τα συμφέροντα των τεχνικών⁴⁵». Στον τομέα των ΔΕΚΟ τα κρατικά μονοπώλια της ΔΕΗ και του ΟΤΕ αποτελούν προνομιακό πεδίο συγκρίσεων μεταξύ των μελών του ΟΕΕ και του ΤΕΕ και αφορούν είτε τη στελέχωση των υπηρεσιών τους⁴⁶ είτε το μισθολόγιο⁴⁷. Η συγκρισιμότητα ως αίτημα δεν εγείρεται μόνον προς την πλευρά των τεχνικών και του ΤΕΕ. Εγείρεται και όταν διαπιστώνεται διαφορετική οικονομική μεταχείριση μεταξύ επιστημόνων πτυχιούχων Οικονομικών και Γεωπονικών σχολών με τα ίδια προσόντα⁴⁸.

Συνολικά, οι παρεμβάσεις του ΟΕΕ στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα δείχνουν τις διαστάσεις της υπό θεσμοθέτηση αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων, μετά από δεκαετίες έλλειψης θεσμικού πλαισίου και συνεπώς ανυπαρξίας αναγνωρισμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων για τους πτυχιούχους οικονομικούς επιστήμονες και κατακερματισμού της. Τα ζητήματα επαγγελματικής κατοχύρωσης των πτυχιούχων μελών του ΟΕΕ που έχουν εγερθεί από την εποχή ίδρυσης του ΟΕΕ⁴⁹, σε συνδυασμό με τα υφιστάμενα χαρακτηριστικά της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων, δείχνουν πως η κατοχύρωση του επαγγελματικών δικαιωμάτων στην αγορά δεν είναι απλά υπόθεση ορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων και νομοθετικών ρυθμίσεων.

4. Συμπεράσματα

Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την επέκταση των ρυθμιζόμενων επιστημονικών επαγγελμάτων τα οποία προϋποθέτουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Κατά κανόνα, οι κοινωνιολογικές και οι οικονομολογικές προσεγγίσεις σημειώνουν τη μονοπωλιακή θέση και λειτουργία των εν λόγω επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας, θέση που οδηγεί στη διάγνωση ιδιαίτερων επιστημονικών-επαγγελματικών αγορών εργασίας. Σ' αυτές τα επαγγελματικά δικαιώματα ελέγχονται με μεθόδους όπως η εγγραφή σε επιστημονικές-επαγγελματικές ενώσεις, η βεβαίωση από αυτές της επαγγελματικής ικανότητας ή η χορήγηση αδειών ασκήσεως επαγγέλματος.

Στη χώρα μας τα νομικά, τα ιατρικά και τα τεχνικά επαγγέλματα ανήκουν σαφώς στην κατηγορία των ελεγχόμενων και ρυθμιζόμενων επιστημονικών επαγγελμάτων. Οι αντίστοιχες επαγγελματικές ενώσεις (σύλλογοι ή επιμελητήρια) διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη ρύθμιση των επιστημονικών-επαγγελματικών αγορών εργασίας. Τα οικονομικά επαγγέλματα βρίσκονται, τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, σε μεταβατική περίοδο, η οποία χαρακτηρίζεται από τη δημιουργία του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος και την προσπάθεια κατοχύρωσης και θεσμοποίησης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων οικονομικών σχολών⁵⁰.

Η αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων δεν είναι εύκολο να ορισθεί αφενός λόγω των ελλειπών στατιστικών στοιχείων, αφετέρου λόγω της μακροχρόνιας αθέσμιας (έλλειψης θεσμικού πλαισίου για τα επαγγελματικά δικαιώματα και ετεροαπασχόλησης που τη χαρακτηρίζει), καθώς τα οικονομικά επαγγέλματα δεν ασκούνταν μόνον από πτυχιούχους οικονομικών σχολών. Η συλλογική δράση των πτυχιούχων οικονομικών σχολών, η οποία αναπτύσσεται σε μια περίοδο επέκτασης της συνδικαλιστικής δραστηριότητας των μισθωτών και αύξησης των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας, αποσκοπεί στην οριοθέτηση και τον έλεγχο αυτής της αγοράς εργασίας.

Το ΟΕΕ είναι κατά κύριο λόγο προϊόν της δραστηριοποίησης των συλλόγων πτυχιούχων οικονομικών σχολών και των πτυχιούχων που απασχολούνται στο δημόσιο τομέα της οικονομίας. Αν οι επιστημονικές-επαγγελματικές ενώσεις ταξινομηθούν ανάλογα με το εάν στα μέλη τους και στις κινητήριες δυνάμεις τους κυριαρχούν οι πτυχιούχοι που υπάγονται στη σχέση επαγγελματίας-πελάτης ή στη σχέση εργοδότης-υπάλληλος, το ΟΕΕ ανήκει μάλλον

στη δεύτερη κατηγορία. Η εμφάνιση επιστημονικών ενώσεων όπως το ΟΕΕ, καθώς έλαβε χώρα σε μια περίοδο επέκτασης της συνδικαλιστικής δραστηριότητας των μισθωτών, μπορεί να ειπωθεί ως τάση συλλογικής έκφρασης σχετικά νέων στρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας, ως τάση ανατροπής των φαινομένων εξίσωσης («κλείσιμο της ψαλίδας») στη δομή των μισθών του δημόσιου τομέα⁵¹ και ως τάση επιβολής της συγκρισιμότητας με τις πλέον ισχυρές επιστημονικές-επαγγελματικές ενώσεις της χώρας, όπως το ΤΕΕ.

Η αγορά εργασίας των οικονομικών επαγγελμάτων ήταν και παραμένει σε υψηλό βαθμό μια μη οριοθετημένη αγορά παρά τις προσπάθειες του ΟΕΕ να αναδειχθεί σε ρυθμιστή της. Από τα χαρακτηριστικά της αγοράς των οικονομικών επαγγελμάτων, όπου απουσιάζει η κατοχύρωση και ο έλεγχος των αποκλειστικών επαγγελματικών δικαιωμάτων για τους πτυχιούχους των Οικονομικών Σχολών και Τμημάτων ΑΕΙ και τα επαγγελματικά δικαιώματα σε συγκεκριμένους τομείς της αγοράς [π.χ. υπογραφή ισολογισμών, αποτέλεσαν στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, αντικείμενο τροποποιήσεων με ταυτόχρονη επαγγελματική κατοχύρωση των τυπικά ετεροαπασχολούμενων σε οικονομικά επαγγέλματα (πτυχιούχων νομικών, πολιτικών και άλλων επιστημών, καθώς και των μη-πτυχιούχων)], προκύπτει εικόνα μιας αθεσμοποίητης και κατακερματισμένης αγοράς εργασίας.

Το ΟΕΕ στη δεκάχρονη πορεία του προσπάθησε να λύσει το πρόβλημα του πρακτικού προσδιορισμού των οικονομικών επαγγελμάτων για την άσκηση των οποίων το ΟΕΕ διεκδίκησε και δικαιούται να χορηγεί άδειες άσκησης επαγγέλματος. Μια από τις συνέπειες αυτού είναι πως το ΟΕΕ δε συσπειρώνει στις λειτουργίες του το σύνολο των ενεργών πτυχιούχων οικονομικών επιστημόνων και επαγγελματιών. Η αιτία αυτού του γεγονότος πρέπει να αναζητηθεί στη μακροχρόνια άσκηση των οικονομικών επαγγελμάτων σε συνθήκες έλλειψης θεσμικού πλαισίου και κατακερματισμού των επαγγελματικών δικαιωμάτων, καθώς οι Οικονομικές Σχολές και Τμήματα των ΑΕΙ χορηγούσαν και χορηγούν πτυχία τα οποία δε συνεπάγονται τη χορήγηση διακεκριμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων στους πτυχιούχους.

Από την κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων στο χώρο των οικονομικών επαγγελμάτων εξαρτάται η αποτελεσματική λειτουργία του ΟΕΕ ως επιστημονικού-επαγγελματικού φορέα των Ελλήνων πτυχιούχων οικονομολόγων. Η ανάπτυξη και η καθιέρωση του ΟΕΕ στην αγορά των οικονομικών επαγγελμάτων και στην

«πολιτική αγορά» είναι συνάρτηση, κυρίως, της δυνατότητας πραγματικού ελέγχου των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων στην αγορά εργασίας, όχι μέσω της υποχρεωτικότητας της εγγραφής στο ΟΕΕ αλλά βάσει της χορήγησης αδειών άσκησης επαγγέλματος. Η έκδοση του ΠΔ 47 και η σταδιακή έκδοση αδειών άσκησης του οικονομικού επαγγέλματος δίνει μια νέα ώθηση προερχόμενη από την “πολιτική αγορά”, από το κράτος. Αυτό όμως δε σημαίνει αυτόματα και έλεγχο της αγοράς εργασίας από το ΟΕΕ.

Το πρόβλημα του προσδιορισμού των οικονομικών επαγγελματιών μπορεί να λυθεί αφενός μέσω της καταγραφής των επαγγελματικών ειδικεύσεων στην υπάρχουσα αγορά, αφετέρου μέσω της προσέγγισης του οικονομικού επαγγέλματος ως ενιαίου με πολλές και πολλαπλές ειδικότητες⁵². Με δεδομένη την προώθηση της ελεύθερης διακίνησης μισθωτών και ελευθέρων επαγγελματιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και τη διαδικασία αμοιβαίας αναγνώρισης διπλωμάτων (τα οποία τίθενται από τις οδηγίες 89/40 και 77/249), είναι εμφανής η ανάγκη ρυθμίσεων που να κατοχυρώνουν τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων οικονομικών σχολών και να συμβαδίζουν με τις ρυθμίσεις του Κοινοτικού Δικαίου. Η πρακτική αντιμετώπιση αυτών των θεμάτων απαιτεί έρευνα που θα αξιοποιεί τις μεθόδους και τα συμπεράσματα της Οικονομικής της Εργασίας και των Εργασιακών Σχέσεων, ενός τομέα της οικονομικής επιστήμης που δεν έχει γνωρίσει ιδιαίτερη ανάπτυξη στις Οικονομικές Σχολές και τα Τμήματα των ελληνικών Πανεπιστημίων, ούτε έχει προσελκύσει την προσοχή της επιστημονικής δραστηριότητας του ΟΕΕ.

Σημειώσεις

1. Τα νέα επαγγέλματα στον τομέα των υπηρεσιών συνιστούν μια εξαιρετικά ανομοιογενή κατηγορία όπου συνυπάρχουν επιστημονικά επαγγέλματα και απλές χειρωνακτικές εργασίες.

2. Ενδιαφέρουσα είναι η ιστορία του Ινστιτούτου Λογιστών του Λονδίνου Margerison (1980). Ήδη από το 1854 είχαν συσταθεί στη Σκωτία Societies των λογιστών. Ένα παρόμοιο δημιουργήθηκε στο Λιβερπούλ το 1870. Την ίδια χρονιά στο Λονδίνο λογιστές δυσαρεστημένοι από το γεγονός ότι η Βασίλισσα δεν αναγνώριζε το ιδιαίτερο επαγγελματικό status των λογιστών συνέστησαν το Ινστιτούτο Λογιστών του Λονδίνου με σκοπό “την αναβάθμιση των γνώσεων και του status των επαγγελματιών λο-

γιστών του Λονδίνου, την προώθηση της αποδοτικότητας και της χρησιμότητάς τους, και την έκφραση των απόψεών τους σε όλα τα θέματα που άπτονται του επαγγέλματος". Κάθε λογιστής που είχε ασκήσει το επάγγελμα επί πέντε έτη είχε δικαίωμα να θέσει υποψηφιότητα για την εγγραφή του στο Ινστιτούτο.

3. Στις 9 Ιουλίου 1974 ομάδα πτυχιούχων οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ αποφάσισε τη δημιουργία του Συνδέσμου Δημιουργίας του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος (ΣΔΟΕΕ). Ο ΣΔΟΕΕ ιδρύθηκε με την υπ' αριθμόν 1981/74 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών.

4. Επερωτήσεις σχετικά με το θέμα δημιουργίας οικονομικού επιμελητηρίου 1.10.75 και 18.10.76. Πριν από το σχέδιο νόμου που κατατέθηκε στη Βουλή στις 20 Αυγούστου 1978, ψηφίσθηκε στις 14 Νοεμβρίου 1980, και δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 20 Δεκεμβρίου 1980, είχαν κατατεθεί δύο ακόμη νομοσχέδια ένα το 1975 από την πλευρά βουλευτών της τότε συμπολίτευσης και ένα το 1978 από την πλευρά της αντιπολίτευσης με την υποστήριξη του ΣΔΟΕΕ.

5. Για την ίδρυση του ΟΕΕ, στο χώρο των οικονομικών επιστημόνων, εκτός από τον ΣΔΟΕΕ δραστηριοποιούνται και συντονίζονται μέσω του ΣΔΟΕΕ, ο Σύλλογος Διπλωματούχων ΑΣΟΕΕ, ο Σύνδεσμος Πτυχιούχων ΑΒΣΠ, ο Σύλλογος Πτυχιούχων Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, ο Σύνδεσμος Τραπεζικών Υπαλλήλων Ανωτάτων Σχολών, ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού ΑΤΕ, ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού ΔΕΗ, ο Σύλλογος Επιστημόνων Υπαλλήλων ΟΤΕ, ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού ΑΕΕ Υδάτων, ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού ΟΣΕ, ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού Ο.Α, το Σωματείο Ορκωτών Λογιστών και ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού ΑΣΟΕΕ. Σύνομα στους παραπάνω προστίθενται ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού Υπουργείου Γεωργίας, ο Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών και οι Πτυχιούχοι Οικονομικών Σχολών Εταιρειών Πετρελαιοειδών.

6. Η ραγδαία επέκταση της συνδικαλιστικής δραστηριότητας των μισθωτών μετά τη μεταπολίτευση αναλύεται στο Ιωάννου Χρ. (1989) *Μισθωτή Απασχόληση και Συνδικαλισμός*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα.

7. Στην ίδρυση ΟΕΕ αντέδρασαν τα Εμποροβιομηχανικά Επιμελητήρια Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Βόλου, Ηρακλείου, Χανίων, δηλαδή των περισσότερων μεγάλων πόλεων της χώρας. (*Οικονομικό Επιμελητήριο*, τεύχος 2, σελ. 7).

8. Σ' αυτή τη διαδικασία ήταν αποφασιστική η κοινή σύσκεψη εκπροσώπων των ΕΒΕ και της διοίκησης του ΣΔΟΕΕ, στο ΕΒΕΑ τις 2 Ιουνίου 1978. Οι εκπρόσωποι των ΕΒΕ αναγνώρισαν τότε την ανάγκη ίδρυσης ΝΠΔΔ που θα συμπεριλάβει τους έλληνες οικονομολόγους, συμφωνησαν στην παροχή από το ΟΕΕ γνωμοδοτήσεων προς την πολιτεία επί γενικών οικονομικών θεμάτων εκτός εκείνων για τα οποία η αντίστοιχη αρ-

μοδιότητα ανήκει στα ΕΒΕ, αποδέχθηκαν την καταχώρηση των επωνυμιών των μελών του ΟΕΕ σε ειδικό μητρώο κατα κατηγορίες, και αποδέχθηκαν τη συμμετοχή του ΟΕΕ σε διεθνείς οικονομολογικούς οργανισμούς, όμως ακόμη και τότε επέμειναν στη μη χρησιμοποίηση του τίτλου επιμελητήριο από τον φορέα των οικονομολόγων και την προαιρετική εγγραφή των επιστημόνων. Ας σημειωθεί ότι έως τότε επιμελητήρια είχαν οι εμποροβιομήχανοι, οι τεχνικοί, οι εφοπλιστές, οι ξενοδόχοι, οι καλλιτέχνες, οι γεωπόνοι. Οι εκπρόσωποι του ΣΔΟΕΕ επικαλέστηκαν επίσης το γεγονός ότι στα ΕΒΕ η εγγραφή είναι υποχρεωτική. (*Οικονομικό Επιμελητήριο*, τεύχος 29, σελ. ;;; και τεύχος 2; σελ. :-10. Για την αρχική στάση των ΕΒΕ βλέπε επίσης και τεύχος 15, σελ. :-5).

9. Βλέπε σχετικά στο Μωραϊτης Δ. "Το Οικονομικό Επιμελητήριο θα πεθάνει στην γέννα;" *Ελευθεροτυπία* 17.11.1980.

10. Για την υποχρεωτικότητα της εγγραφής ο Δ. Μωραϊτης γ.γ. του ΣΔΟΕΕ σημείωνε πως "προβλέπεται σε όλα τα επιμελητήρια της χώρας και του εξωτερικού. Αυτή η υποχρεωτικότητα θα δώσει και οντότητα στο ΟΕΕ γιατί θα είναι άλλο το κύρος μιας διοίκησης 40.000 επιστημόνων και άλλο μιας διοίκησης πεντακοσίων και χιλίων επιστημόνων. Εξάλλου η μαζικότητα αυτή θα δώσει την ευκαιρία να επιβιώσουν τα διάφορα όργανα του Επιμελητηρίου και την δυνατότητα να ιδρυθούν οι επιτροπές εκείνες που είναι αναγκαίες με τις επιστημονικές τους έρευνες να προσφέρουν ..." (*Οικονομικό Επιμελητήριο*, τεύχος 27, σελ. 2-26).

11. Βλέπε σχετικά στο Μωραϊτης Δ. "Το Οικονομικό Επιμελητήριο θα πεθάνει στην γέννα;" *Ελευθεροτυπία* 17.11.1980.

12. Έκτοτε η Κεντρική Διοίκηση του ΟΕΕ λύνει τυχόν προβλήματα σχετικά με κατηγορίες πτυχιούχων που δεν αναφέρονται σαφώς στο σχετικό άρθρο για τα μέλη του ΟΕΕ.

13. Εκτός από τις απογραφές, τα διαθέσιμα στοιχεία είναι απλές εκτιμήσεις συνδικαλιστών και δημοσιογράφων σχετικά με το ποιοι πτυχιούχοι πράγματι ασκούν οικονομολογικά επαγγέλματα στην χώρα μας. Ο Σύνδεσμος Δημιουργίας του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, την περίοδο 1970-84 μιλούσε συνεχώς για 40.001 επιστήμονες που ασκούν οικονομολογικά επαγγέλματα. Σε μια από τις εκδηλώσεις στο ΣΔΟΕΕ ο Αρ.Δερβός είχε παρουσιάσει αναλυτικότερα στοιχεία σύμφωνα με τα οποία οι εργαζόμενοι πτυχιούχοι οικονομικών και πολιτικών επιστημών το 1981 ήταν 36.559, εκ των οποίων ο κύριος όγκος απασχολούνταν κατά 24,8% σε Δημόσιες Υπηρεσίες, κατά 20% στο Εμπόριο, κατά 15,4% σε Τράπεζες και Ασφάλειες και κατά 13,9% στην Βιομηχανία, Βιοτεχνία, ενώ μόνον το 5% ασκούσε ελεύθερα επαγγέλματα και παρείχε συναφείς υπηρεσίες. Επίσης σύμφωνα με τα εν λόγω στοιχεία το 10% των πτυχιούχων Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών ήταν άνεργοι. Όμως στην αναφερόμενη μελέτη δεν αναφέρονταν η πηγή και ο τρόπος υπολογισμού των στοιχείων. Αξίζει πάντως να σημειωθεί πως τα εν λόγω στοιχεία αφορούν και τους πτυχιούχους πολιτικών επιστημών, οι οποίοι σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 1981 ανέρχονταν σε 10.799 ά-

τομα. Επίσης η κατανομή των πτυχιούχων γίνεται κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας πράγμα που δε διευκρινίζει αν ασκούν οικονομολογικά επαγγέλματα ή άλλα.

14. Δεδομένης της έκτασης των μη πτυχιούχων που ασκούν οικονομολογικά επαγγέλματα ο ΣΔΟΕΕ αναγνώριζε τα κεκτημένα δικαιώματα των μη πτυχιούχων επαγγελματιών, οι οποίοι κατά την ψήφιση του σχεδίου νόμου ασκούσαν καθήκοντα ή κατέχουν θέσεις για τις οποίες στο εξής απαιτούνταν τίτλος οικονομικού ΑΕΙ". (*Οικονομικό Επιμελητήριο*, τεύχος 27, σελ. 1-15).

15. Ο Εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ Γ. Παπασπύρου σε συνέλευση του ΣΔΟΕΕ στις 20-5-78 στο Κάραβελ έλεγε πως το ΟΕΕ πρέπει να γίνει "ένας θεσμοθετημένος οικονομικός σύμβουλος της κυβερνήσεως, όπως είναι ο θεσμοθετημένος σύμβουλος, τεχνικός, το Τεχνικό Επιμελητήριο, του οποίου ο πρόεδρος παρίσταται ..." Ο δε Α. Κακλαμάνης σημείωνε πως το ΟΕΕ πρέπει να αποτελέσει "έναν παράγοντα, ισχυρό παράγοντα, ανάλογο προς το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας".

16. Σύμφωνα με τις κατα καιρούς δηλώσεις της διοίκησης του ΣΔΟΕΕ τα μέλη του ανέρχονταν τον Οκτώβριο 1978 σε 3.600, τον Ιανουάριο 1979 πέρασαν τις 5.000, το Μάιο 1979 έφτασαν τις 6.000 και τον Ιούνιο 1980 ξεπέρασαν τις 7.000. Ας σημειωθεί ότι δικαίωμα εγγραφής ως μέλη του ΣΔΟΕΕ είχαν και οι επί πτυχίω φοιτητές οικονομικών σχολών και τμημάτων ΑΕΙ.

17. Σύμφωνα με το μητρώο μελών του ΟΕΕ το 1984 γράφτηκαν 1.216 νέα μέλη, και το 1985 γράφτηκαν 1.075. Μεγαλύτερος αριθμός μελών, 2.753, γράφτηκε το 1986 ενώ το 1987 γράφτηκαν μόνο 600 νέα μέλη.

18. Ενδεικτικά βλέπε τους Προϋπολογισμούς-Απολογισμούς του ΟΕΕ, *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 32, σελ. 29.

19. *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 34, σελ. 0-11.

20. Βλέπε το άρθρο 3 εδάφιο 6 του νόμου 1479/84.

21. Βλέπε το άρθρο 3 του νόμου 1479/84.

22. Ο ΣΔΟΕΕ ήδη από τα πρώτα βήματα της δημιουργίας του είχε διατυπώσει (βλέπε *Οικονομικό Επιμελητήριο* τεύχος 1, Νοέμβριος 1975) πρόταση σύμφωνα με την οποία το ΟΕΕ θα έπρεπε να χωρίζεται σε κλάδους.

23. Σύμφωνα με άρθρο του Γ. Στάθη, τότε προέδρου του ΣΔΟΕΕ στον *Οικονομικό Ταχυδρόμο* (Φ.114 της 22.4.1976), προτείνεται στα πλαίσια του ΟΕΕ να υπάρχουν τμήματα.

24. Στην πρόταση της Κεντρικής Διοίκησης ως επαγγέλματα που προσιδιάζουν στην ιδιότητα του οικονομικού επιστήμονα προτείνονται 2 επαγγέλματα.

Στην πρόταση της Κεντρικής Διοίκησης του ΟΕΕ ορίζεται ως προθεσμία έναρξης ισχύος της άδειας ασκήσεως οικονομολογικού επαγγέλματος η 1η Ιανουαρίου 1985. Όπως ήδη αναφέρθηκε ο ορισμός των παραπάνω επαγγελματιών δεν περιλήφθηκε στο νόμο 1479/8 και ως ημερομηνία της έναρξης ισχύος της επαγγελματικής άδειας του ΟΕΕ τέθηκε η

1η Ιανουρίου 1986. Το δε ΟΕΕ δεσμεύθηκε να ορίσει και να προτείνει επακριβώς τα οικονομολογικά επαγγέλματα των οποίων άσκηση θα προϋποθέτει την επαγγελματική άδεια του ΟΕΕ.

25. Σύμφωνα με τον απολογισμό Δράσης της Κ.Δ. στη Β' Σύνοδο της Συνέλευσης των Αντιπροσώπων (ΣτΑ), στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1981 σύμφωνα με την απόφαση προηγούμενης ΣτΑ η σχετική υποεπιτροπή έπρεπε να διαμορφώνει Προεδρικά Διατάγματα για 10 τουλάχιστον Οικονομολογικά Επαγγέλματα. Έτσι αυτά που αρχικά θεωρούνταν σαν οικονομολογικά επαγγέλματα και που ουσιαστικά αναφέρονταν σε ειδικότητες ξεπεράστηκαν σαν αντίληψη και σήμερα η υποεπιτροπή εργάζεται σε σωστή κατεύθυνση επιστημονικά θεμελιωμένη για την αντιμετώπιση του θέματος.

Στη Δ' ΣτΑ του ΟΕΕ στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1981 η ΚΔ ανακοινώνει πως η υποεπιτροπή για τα Οικονομολογικά Επαγγέλματα δε μπόρεσε να παρουσιάσει μια συνολική πρόταση.

Στη Θ' ΣτΑ που έγινε στις 1 ως ; Δεκεμβρίου 1981 αναγνωρίστηκε απλά η εκκρεμότητα σχετικά με τη σύνταξη σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος για το οικονομολογικό επάγγελμα και με τη νέα τροποποίηση του 1479/89 για την ημερομηνία έκδοσης άδειας από το ΟΕΕ για την άσκηση οικονομολογικού επαγγέλματος.

Η ΣτΑ του ΟΕΕ στις 20 και 21 Ιουνίου 1989 ενημερώνεται από την ΚΔ του ΟΕΕ πως δεν έχει προχωρήσει σε καμία από τις προγραμματισμένες ενέργειες για τον προσδιορισμό του οικονομολογικού επαγγέλματος και ως εκτούτου δεν φαινόταν δυνατόν μέχρι το τέλος του 1987, να είχε διαμορφωθεί η οριστική πρόταση του ΟΕΕ για νομοθετική ρύθμιση κατοχύρωσης του οικονομολογικού επαγγέλματος.

26. Στην Κ' ΣτΑ του ΟΕΕ στις 18 ως 19 Δεκεμβρίου 1989 η Κεντρική Διοίκηση του ΟΕΕ ανακοινώνει πως διαμόρφωσε το πλαίσιο για μια σφαιρική και καταρχήν προσέγγιση του θέματος που η ΚΔ προτείνει να προσδιορίζεται από τις παρακάτω αρχές:

- α) Το οικονομολογικό επάγγελμα είναι ενιαίο.
- β) Οι βαθμίδες ευθύνης είναι τρεις.
  1. Οικονομολόγοι (Πτυχιούχοι ΑΕΙ).
  2. Οικονομοτέχνες (Πτυχιούχοι ΤΕΙ).
  3. Οικονομικοί Βοηθοί (Απόφοιτοι ΤΕΛ), και
- γ) Προσδιορισμός ειδικοτήτων στη βάση της εξειδίκευσης και της απασχόλησης.

Στις επόμενες ΣτΑ ουδέν νεώτερο υπήρξε λόγω προβλημάτων και διαπαραταξιακών συγκρούσεων στην ΚΔ του ΟΕΕ. Ωστόσο αναπτύχθηκε μια φιλολογία υποστήριξης της ανάγκης προσδιορισμού των οικονομολογικών επαγγελμάτων.

27. Βλέπε σχετικά στα *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 52, σελ. 11.

28. Αυτού του τύπου η ανομοιογένεια προκύπτει από την ανάλυση της απασχόλησης των οικονομολόγων στο επίπεδο της επιχείρησης και

από την ανάλυση της ζήτησης που κοινοποιείται μέσω των δημόσιων και των ιδιωτικών γραφείων εύρεσης εργασίας και δεν απαιτεί ιδιαίτερη στατιστική τεκμηρίωση.

29. Η στατιστική τεκμηρίωση παρόμοιων φαινομένων απαιτεί συστηματική και σε βάθος διερεύνηση της θέσης και της εξέλιξης των οικονομικών επιστημόνων στα πλαίσια της μικροοικονομίας των επιχειρήσεων, πράγμα που υπερβαίνει τα όρια αυτής της μελέτης και τις δυνατότητες συντόμων και ολιγομελών ερευνητικών προγραμμάτων. Τέτοιου είδους έρευνα δεν έχει αναλάβει ούτε το άμεσα ενδιαφερόμενο σώμα του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος, το οποίο επιδιώκει και οφείλει να απαντήσει ακριβώς αυτό το ερώτημα.

30. Σύμφωνα με την απόφαση 57/197 του ΠΔΔΔ Αθηνών που ρύθμιζε τα της συλλογικής σύμβασης των λογιστών.

31. Βάσει του άρθρου 48 παράγραφος του Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων, το οποίο ορίζει τα επαγγελματικά δικαιώματα ως προς την υπογραφή ισολογισμών Αωνύμων Εταιρειών. Σημειώτεον ότι ο ΚΦΣ είναι της αρμοδιότητας του Υπουργείου Οικονομικών.

32. Με την προϋπόθεση ότι έχουν υπογράψει κατά την περίοδο 1965-77 τρεις ισολογισμούς.

33. Το ΟΕΕ επεδίωξε την τροποποίηση των διατάξεων σχετικά με το δικαίωμα υπογραφής ισολογισμών όπως ορίζεται από το άρθρο 48 του Προεδρικού Διατάγματος 99/7. «Περί Κώδικα Φορολογικών Στοιχείων».

34. Βάσει του άρθρου 40 του Πδδ 99/77, δηλαδή του τότε ισχύοντος ΚΦΣ.

35. Ο ΚΦΣ πράγματι τροποποιήθηκε με το ΠΔ 336/8 άλλα αναγνωρίστηκε το δικαίωμα και σε πτυχιούχους της Σχολής Διοίκησης Οικονομίας των ΤΕΙ να υπογράφουν ισολογισμούς και λογαριασμούς αποτελέσματος χρήσεως εταιρειών με ετήσια ακαθάριστα έσοδα άνω των 80.000.000 δρχ. με την προϋπόθεση ότι έχουν 5ετή τουλάχιστον πείρα σε λογιστικό οικονομικό κλάδο του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα.

36. Το Συμβούλιο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης προκειμένου να εισηγηθεί στην κυβέρνηση τα επαγγελματικά δικαιώματα των απόφοιτων Σχολών των ΤΕΙ συγκρότησε το 1989 επιτροπές στις οποίες ανέθεσε τη μελέτη του θέματος. Μεταξύ αυτών ήταν και μια επιτροπή για τα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων του Τμήματος Στελεχών Λογιστηρίου των ΤΕΙ. Στην συνεδρίαση του ΣΤΕ στις 18 και 19 Φεβρουαρίου 1980 η γραμματεία του ΣΤΕ προωθεί εισήγηση αναλόγου περιεχομένου με τις τροποποιήσεις του ΚΦΣ που επέφερε το ΠΔ 336/86. Προτείνεται οι πτυχιούχοι του παραπάνω τμήματος των ΤΕΙ να καταλαμβάνουν τις θέσεις του κατά νόμο υπεύθυνου λογιστή μετά την συμπλήρωση πενταετούς συναφούς προϋπηρεσίας σε λογιστικοοικονομικούς κλάδους του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα. Ανάλογες προτάσεις έγιναν και για τους πτυχιούχους του τμήματος Διοίκησης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων των Σχολών Τεχνολογίας Γεωπονίας των ΤΕΙ σύμφωνα με τις οποίες τα

επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων στην τήρηση και ενημέρωση όλων των λογιστικών βιβλίων των συνεταιρισμών και η υπογραφή των ισολογισμών τους.

37. Βλέπε *Ελευθεροτυπία*, 14.2.1989, Κ. Λιάσκας πρόεδρος του ΤΕΕ.

38. Τέτοιο πρόβλημα δημιουργήθηκε, για παράδειγμα, όταν η ΕΣΥΕ ζήτησε να προσλάβει 10 Οικονομολόγους με την ακόλουθη αγγελία "Ζητείται τίτλος σπουδών εξωτερικού ή εσωτερικού οικονομολογικής κατεύθυνσης ή τριετής τουλάχιστον προϋπηρεσία στον δημόσιο τομέα σε ανάλογο αντικείμενο" (*Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 43, σελ. 4).

39. Βλέπε σχετικά στα *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 46, σελ. 23. Χαρακτηριστικό των αντιθέσεων μεταξύ ΟΕΕ και ΤΕΕ είναι το ότι έγινε μεταξύ σοβαρού και αστείου, θέμα, στην 12η Συνέλευση των Αντιπροσώπων, το ότι ένας πολιτικός μηχανικός, πρώην στέλεχος του ΤΕΕ με οικονομικές μεταπτυχιακές σπουδές, έφτασε να γίνει πρόεδρος στο ΟΕΕ.

40. *Οικονομικό Επιμελητήριο*, τεύχος 12, σελ. 8.

41. *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 51ο σελ. 16.

42. Η διαδικασία σύνταξης νέων οργανισμών άρχισε σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 1586/8 και των εγκυκλίων που εκδόθηκαν με βάση τον ίδιο νόμο ώστε όλες οι Δημόσιες Υπηρεσίες, του ΝΠΔΔ, οι Δημόσιοι Οργανισμοί και οι ΟΤΑ να είχαν συντάξει έως την 30 Δεκεμβρίου 1980 νέους οργανισμούς και κανονισμούς λειτουργίας των υπηρεσιών τους.

43. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Δ.Παπούλια τέως Γ'Γ' ΔΕΚΟ του ΥΠΕΘΟ, που παρουσιάστηκαν το Δεκέμβριο 1980 σε συνέδριο με θέμα τον εκσυγχρονισμό του Δημόσιου Τομέα της Οικονομίας, "λείπουν 3.260 στελέχη από τις ΔΕΚΟ, 3.483 στελέχη από την Κεντρική Διοίκηση, 906 άτομα από τα ΝΠΔΔ και 468 άτομα από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, λείπει δηλαδή ένα σύνολο στελεχών για όλο τον Δημόσιο Τομέα 9.692 ατόμων".

44. Σύμφωνα με επιστολή του υπουργείου Προεδρίας προς το ΟΕΕ σχετικά με το θέμα δημιουργίας κλάδου οικονομολόγων στο δημόσιο τομέα "η διάρθρωση των επιμέρους κλάδων προσωπικού καθορίζεται όπως είναι φυσικό, από τις ειδικότερες ανάγκες των υπηρεσιών σε ανθρώπινο δυναμικό. Εν πασει περιπτώσει σύμφωνα με την παράγραφο; του άρθρου 2; του νόμου 1320/830 τα πτυχία των τμημάτων ή σχολών νομικών, πολιτικών και οικονομικών επιστημών των Πανεπιστημίων, της Παντείου Σχολής, της ΑΣΟΕΕ και των ΑΒΣ είναι ισάξια για την κατάληψη κάθε θέσης στο δημόσιο τομέα, για την οποία απαιτείται ως τυπικό προσόν η κατοχή πτυχίου οποιασδήποτε από τις παραπάνω ανώτατες σχολές. Με τις προϋποθέσεις αυτές, κατά συνέπεια δεν είναι δυνατή η σύσταση οποιοδήποτε κλάδου για τον οποίο θα ορίζονταν ως τυπικά προσόντα διορισμού, αποκλειστικά ορισμένα μόνο από τα πτυχία των παραπάνω τμημάτων ή σχολών ΑΕΙ". (*Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 41, σελ. 5).

Σημειωτέον ότι στις αρχές του 199; η Διοίκηση του ΟΕΕ ζητούσε συνάντηση με τον υπουργό Προεδρίας για το θέμα της θεσμοθέτησης κλάδου οικονομολόγων στον δημόσιο τομέα.

45. Βλέπε στο *Οικονομικό Επιμελητήριο*, τεύχος 29, σελ. 58.

46. Στην περίπτωση της ΔΕΗ οι συνδικαλιστές υποστηρίζουν πως "οι μηχανικοί πήραν όλες τις θέσεις με χαρακτηριστικό παράδειγμα το ότι ακόμη και ο βοηθός γενικός Οικονομικού Διευθυντή είναι μηχανικός" ενώ αναφέρεται και η περίπτωση του επιδόματος ΤΕΕ 40% που δόθηκε το 1967.

47. Στον ΟΤΕ για παράδειγμα παρατηρείται η διάκριση μεταξύ πτυχιούχων οικονομικών και τεχνικών καθώς στην εισαγωγή υπάρχει διαφορά ενός κλιμακίου και στην κατάληξη η διαφορά γίνεται δυο κλιμακίων. Ανάλογα προβλήματα υπάρχουν και στη ΔΕΗ (Βλέπε στα *Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 30, σελ. 1-5).

48. Στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Κυκλίας, για παράδειγμα, ζητούνται βασικές ενιαίες μισθολογικές αρχές, οι οποίες διεκδικούνται σ' όλον τον δημόσιο τομέα, όπως, α) κάθε μισθωτός με τα ίδια τυπικά προσόντα να διανύει τον ίδιο αριθμό μισθολογικών κλιμακίων, β) ενιαία αντιμετώπιση όλων των πτυχιούχων ΑΕΙ τόσο κατά την εισαγωγή τους όσο και κατά την εξέλιξή τους μέχρι και το ανώτατο μισθολογικό κλιμάκιο, σε εξέλιξη όλων των πτυχιούχων μέχρι το καταληκτικό κλιμάκιο (*Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 6, σελ. 6).

49. Οι παρεμβάσεις του ΟΕΕ αφορούσαν θέματα όπως η υπογραφή των ισολογισμών και των οικονομικοτεχνικών μελετών, ο έλεγχος των ισολογισμών των Α.Ε., η λογιστική τυποποίηση, η διδασκαλία της πολιτικής οικονομίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η όμοια βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη των οικονομολόγων και των μηχανικών σε δημόσιες επιχειρήσεις (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ κλπ), η κάλυψη θέσεων σε διαγωνισμούς, η τροποποίηση προϋποθέσεων συμμετοχής σε διαγωνισμούς και προϋποθέσεων προσλήψεως, η ίση μεταχείριση οικονομολόγων (όταν π.χ. ζητείται πτυχίο ΑΣΟΕΕ), η βαθμολογική αναδιάρθρωση των θέσεων και του προσωπικού της Δημόσιας Διοίκησης.

50. Τα στοιχεία που συγκεντρώνει το ΟΕΕ κατά την εγγραφή των μελών του δε φαίνονται να είναι ούτε αντιπροσωπευτικά του συνόλου της απασχόλησης ούτε συλλέγονται σε μορφή τέτοια που να περιγράφεται η δυναμική της απασχόλησης των μελών του στην αγορά εργασίας. Κατά την άποψή μας το έργο του προσδιορισμού των οικονομολογικών επαγγελμάτων στο βαθμό που δεν είναι δυνατό να αντιμετωπισθεί μόνον με δειγματοληπτική έρευνα μεταξύ των οργανισμών, και επιχειρήσεων της χώρας. Λόγω του αυξημένου ποσοστού αυτοαπασχόλησης θα πρέπει να συνδυασθεί με την ανάληψη ερευνών για την επαγγελματική διαδρομή των πτυχιούχων κάθε σχολής που απευθύνεται στην αγορά οικονομολογικών επαγγελμάτων.

51. Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια του αναπληρωτή γραμματέα της

ΟΜΕ-ΟΤΕ για μια τάση υποβάθμισης των οικονομολόγων και σε μισθολογικό και σε βαθμολογικό επίπεδο, σα συνέπεια της ευρύτερης λαϊκίστικης αντίληψης που τα τελευταία χρόνια ταλαιπωρεί ολόκληρο σχεδόν το επιστημονικό δυναμικό της επιχείρησης, (*Οικονομικά Χρονικά*, τεύχος 51, σελ. 16). Σημειωτέον ότι η διαδικασία διεκδίκησης της επαγγελματικής και μισθολογικής ιδιαιτερότητας των πτυχιούχων είναι δυνατόν να τροφοδοτήσει φυγόκεντρες δυνάμεις με πιθανές συνέπειες και στη διάρθρωση του συνδικαλισμού των μισθωτών.

52. Χρήσιμη για την ταξινόμηση των οικονομολογικών επιστημονικών επαγγελμάτων είναι η Αναθεωρημένη Διεθνής Πρότυπη Ταξινόμηση των Επαγγελμάτων (ILO 1987) η οποία εγκρίθηκε στην 14η Διεθνή Συνδιάσκεψη των Στατιστικών της Εργασίας.

Βιβλιογραφία

- Cawson A.I., (ed.) 1985, *Organised Interests and the State Studies in Meso-Corporatism*, Sage, New York.
- ILO, 1987, *Revision of the International Standard Classification of Occupations*, International Labour Office, Geneva.
- Ιωάννου Χρ., 1989, *Μισθωτή Απασχόληση και Συνδικαλισμός*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα.
- Ιωάννου Χρ., 1994, «Τα Επιστημονικά Επαγγέλματα στην Αγορά Εργασίας, Εισαγωγή στο Θεωρητικό Πλαίσιο», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, Τεύχος 13, σελ. 127-139.
- Margerison T., 1980, *The Making of a Profession*, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London.
- Psacharopoulos G. and Arriagada, A.M., (1986), "The Educational Composition of the Labour Force: An International Comparison" *International Labour Review*, Vol. 125, No 5, σελ. 561-574.
- Schmitter Ph. C. and Streeck W., (eds 1985), *Private Interest Government - Beyond Market and States*, Sage, London.
- Whitfield K., 1982, "Professional Labour Markets", στο Creedy J. and Thomas B., *The Economics of Labour*, Butterworths.

